

Головний редактор:
Тамара Вилегжаніна

Редакційна колегія:
Л. Бейліс, заст. головного редактора, канд. іст. наук; В. Бабиш, канд. іст. наук; С. Басенко; Ю. Ворона (секретар); В. Загуменна, канд. пед. наук; С. Зворський, канд. іст. наук; Л. Нікіфоренко, В. Пашкова, д-р пед. наук; Л. Петрова, д-р пед. наук; Н. Розколупа; З. Савіна; В. Скарнар, канд. пед. наук; М. Слободяник, д-р іст. наук, чл.-кор. Міжнародної академії інформатизації; І. Цуріна; І. Шевченко, канд. пед. наук

Комп'ютерний набір:
Леонід Бейліс
Юрій Ворона

Редактори: Світлана Басенко
Світлана Макогон
Наталія Маслово-Зоріна

Художник: Роман Чудновський
Верстка: Вікторія Пасічна

Фото на обкладинці і вкладці:
Роман Чудновський

Журнал заснований
Національною парламентською
бібліотекою України

Реєстраційний № KB 3254

Посилання на видання обов'язкові.
Редакція залишає за собою право
літературного редагування і скорочення
статей. Редакція може опублікувати
матеріали, не поділяючи точки зору автора

Рукописи не рецензуються і
не повертаються

Адреса редакції:
01001, м. Київ-1, вул. Грушевського,
Тел.: (044) 278-84-21
Факс: (044) 278-85-12
E-mail: planeta@nplu.org

© Державний заклад
«Національна парламентська
бібліотека України», 2012

Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції
ДК № 2 866 від 31.05.07

Підписано до друку 25.05.2012
Формат 60x84/8. Папір офсет.
Друк офсетний. Обл.-друк. арк. 10,5.
Наклад 1 656 прим. Зам. 57

Віддруковано в
Державному закладі
«Національна парламентська
бібліотека України»
Обкладинка ТОВ «ПОЛІГРАФ»

Зміст

Колонка головного редактора

- 4 **Вилегжаніна Т.** Мобільний комплекс інформаційно-бібліотечного обслуговування

З досвіду роботи

- 6 **Пилипенко І.** Нестационарне обслуговування населення Донецької області
- 10 **Риб'янцева І.** Комфортний простір – підґрунтя для якісного бібліотечного обслуговування
- 11 **Григаш Л.** Бібліотечне краєзнавство – шлях до об'єднання громади
- 16 **Пескіна Л.** «Університет третього віку»

Сторінка методиста

- 18 **Повідомлення** про вихід у світ «Методичних рекомендацій для авторів “Української бібліотечної енциклопедії”»
- 18 **Романюк О.** Блог методиста як інструмент для професійного розвитку бібліотекарів та впровадження бібліотечних інновацій

Бібліотека в правовому полі

- 20 **Розколупа Н.** Рішення, небезпечне для бібліотек, або Нова інструкція щодо застосування класифікації видатків бюджету
- 22 **Рожков А.** Пожежна безпека в приміщеннях шкільної бібліотеки

Погляд науковця

- 26 **Соляник А.** Наукові дослідження як чинник розвитку бібліотечних інновацій

Документні ресурси

- 29 **Комаренко М.** Робота обласних універсальних наукових бібліотек з формування своїх фондів у 2008–2010 роках (Огляд)

Фахові видання

- 33 **Журнал «Шкільний бібліотечно-інформаційний центр»:** Інтерв'ю з головним редактором часопису Л. Поперечною

Конференції. Семінари. Читання

- 34 **Проценко Т.** Всеукраїнські бібліотечні форуми
- 36 **Лосієвський І.** Московська конференція за участю ЮНЕСКО

Ювілеї та ювіляри

- 38 **Іванків М.** Лідія Пустовідко: співпричетність часу та долі

Книжкова полиця

- 39 **Новинки** видавництва «Грані-Т»
- 40 **«Київ. Конспект 1970-х»**
- 40 **Бейліс Л.** Літературно-критичні журнали і бібліотеки

Події. Факти.

- 41 **Бібліотеки** світу в цифрах
- 41 У Лондоні протестують проти масового закриття бібліотек

Офіційні документи

- 42 **Укази** Президента України
- 42 **Про відзначення** державними нагородами України з нагоди Дня Соборності та Свободи України (Витяг)
- 42 **Про нагородження** відзнакою Президента України – ювілейною медаллю «20 років незалежності України» (Витяг)

*Т. Вилегжаніна, генеральний директор
Національної парламентської бібліотеки України,
заслужений працівник культури України*

МОБІЛЬНИЙ КОМПЛЕКС ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОТЕЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

АНАЛІЗУЮЧИ в попередньому номері нашого журналу стан бібліотечного обслуговування в сільській місцевості, ми дійшли висновку, що настав час змінювати саму парадигму побудови бібліотечної мережі в Україні. Зрозуміло, що тільки кількість бібліотек не може бути об'єктивною характеристикою забезпечення населення бібліотечним обслуговуванням, оскільки на його якість впливають такі показники, як кількість жителів на одну бібліотеку, охоплення населення бібліотечними послугами, книгозабезпечення, матеріально-технічна складова тощо.

Статистичні дані, отримані НПБУ в 2011 р., свідчать, що процес скорочення мережі бібліотек триває, причому найбільше це характерно для індустріальних регіонів країни: Донецького, Харківського (на 9 закладів у кожному), Запорізького, Луганського (на 8). Тут кількість жителів на одну бібліотеку значно вища за середньостатистичну. Лідерами з охоплення населення бібліотечним обслуговуванням є Тернопільська, Чернігівська, Черкаська, Хмельницька області. На Тернопільщині послугами публічних бібліотек користується кожен другий житель (50%; показник книгозабезпеченості дорівнює 14,2), а на Донеччині – тільки кожний п'ятий мешканець регіону (17,6%; показник книгозабезпеченості – 23,0). Низькими є показники охоплення населення бібліотечним обслуговуванням у Дніпропетровській (18,9%), Луганській (20,7%) та Запорізькій (22,3%) областях. І саме в цих регіонах здійснюється, як уже зазначалося, скорочення мережі бібліотек, причому всупереч чинному законодавству. Проілюструю це на прикладі м. Ясинувата Донецької області, де минулого року за рішенням Виконавчого комітету міської ради спочатку було закрито 2 бібліотеки, і тільки потім до Міністерства культури України надійшов лист щодо погодження таких дій. У місті з населенням 35,8 тис. жителів влада залишає п'ять бібліотек, посилаючись на необхідність оптимізації мережі бюджетних установ, раціонального використання бюджетних коштів. Таким чином, у зоні обслуговування кожної бібліотеки буде 7,2 тис. осіб, що майже втричі більше, ніж середній показник по Україні (2 525 жителів на 1 бібліотеку). Однак зараз ідеться не про дії ясинуватської міської влади, рішення якої прийнято відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування», а про послідовність цих дій (спочатку зробили, потім спитали), чим було порушено чинне законодавство: закони України «Про культуру» (ч. 2.3 ст. 22) та «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (ч. 3 ст. 15).

Щоб не було таких випадків, необхідно розробити та затвердити Порядок погодження Міністер-

ством культури України реорганізації чи ліквідації публічних бібліотек; вивчити стан охоплення населення бібліотечним обслуговуванням; розробити нормативи матеріально-технічного оснащення публічних бібліотек та штатні нормативи.

Слід зазначити, що в різних регіонах показник охоплення населення бібліотечним обслуговуванням має досить велику розбіжність – від 1 211 осіб на одну бібліотеку в Тернопільській області до 6 385 осіб – у Донецькій. У цьому контексті виникає питання доцільності більш широкого застосування нестационарних форм бібліотечного обслуговування – пересувних бібліотек, бібліотечних пунктів, бригадного й заочного абонементів, бібліобусів тощо.

На 01.01.2012 р. кількість пунктів бібліотечного обслуговування в країні дорівнювала 3 963 одиниці, а найбільше їх у Чернігівській (390), Полтавській (382), Донецькій (359), Вінницькій (368) областях. Для деяких регіонів України, особливо в гірській місцевості, впровадження позастационарних форм бібліотечного обслуговування – чи не єдина можливість подолати нечитання через відсутність стационарних бібліотек. Але саме в цих областях кількість нестационарних пунктів бібліотечного обслуговування найменша: Закарпатська область – 30 одиниць, Івано-Франківська – 27.

У відповідь на доручення Прем'єр-міністра України М. Азарова – внести пропозиції щодо запровадження регіональних програм із надання послуг жителям віддалених населених пунктів пересувними бібліотеками – обласні державні адміністрації Закарпатської та Івано-Франківської областей підготували проекти регіональних програм «Мобільна бібліотека» (Закарпатська область) і «Мобільний комплекс інформаційно-бібліотечного обслуговування мешканців гірських населених пунктів Івано-Франківщини». Констатуємо той факт, що основна маса населення у важкодоступних та малонаселених районах живе в умовах інформаційної ізоляції, обидві програми мають за мету створення рівного доступу мешканцям цих територій до інформації, знань, культурного надбання людства. Але шляхи розв'язання проблеми розробники програм бачать по-різному.

Закарпаття пропонує обрати для старту своєї програми пілотний проект із залученням двох облас-

них бібліотек, які надаватимуть послуги жителям віддалених населених пунктів Великоберезнянського, Перечинського та Ужгородського районів, а також із залученням ЦРБ Тячівського і Мукачівського районів. Причому цю шляхетну справу бібліотечні фахівці готові розпочинати з мінімальними матеріально-технічними ресурсами: 2 одиницями транспортних засобів на зразок мікроавтобусів «Еталон», «Богдан» або «Газель»; технічним оснащенням (ноутбук, модем для доступу в Інтернет, мультимедійний проектор) і, безумовно, новими книгами, половина з яких – для дітей. За скромними підрахунками, на впровадження даного проекту необхідно 1–1,2 млн грн., яких на сьогодні в обласному бюджеті немає.

Іншу концепцію організації бібліотечного обслуговування за допомогою бібліобуса представила Івано-Франківська область. Зважаючи на те, що 6 її віддалених гірських районів розташовано в різних точках Прикарпаття, а Івано-Франківськ – дуже зручне в географічному сенсі місто, яке є майже центром краю, було визнано доцільним створення мобільного комплексу (бібліобуса) як підрозділу відділу обслуговування ОУНБ ім. І. Франка. Бібліобус повинен курсувати за графіком і заздалегідь визначеним маршрутом з урахуванням потреб і запитів мешканців на літературу та інформаційні послуги.

Ветерани бібліотечної справи добре пам'ятають, як у 1970–1980-ті рр. бібліобуси, безумовно, з більш простим оснащенням, привозили мешканцям сіл та селищ книги, журнали, газети, виконували їх замовлення на нові видання. Але нині зовсім інші вимоги до організації роботи бібліобусів. Вони мають бути не лише транспортом для доставляння літератури, а й мобільними інформаційно-бібліотечними центрами з постійно оновлюваним фондом, доступом до Інтернету, до бібліотечних, правових та інших спеціалізованих баз даних, сучасною аудіо- і відеотехнікою для проведення освітніх та соціокультурних заходів. Саме такий комплекс дозволить забезпечити належний рівень інформаційних, освітніх послуг для жителів віддалених сільських районів, що сприятиме подоланню різниці між культурним рівнем міста і села.

Бібліобуси давно й успішно використовуються в багатьох зарубіжних країнах – Великій Британії, США, Німеччині, Фінляндії та ін. У Росії перший сучасний зразок бібліомобіля було створено на базі вітчизняної моделі автобуса «Волжанін», що значно здешевило проект і в майбутньому може слугувати стимулом для подальшого серійного виробництва таких пересувних бібліотек. Загальна вартість бібліобуса з урахуванням обладнання та книжкового фонду – приблизно 100 тис. доларів. Більшу частину витрат узяла на себе адміністрація Волгоградської області, яка оплатила базову модель автобуса. Інститут «Відкрите суспільство» (фонд Сороса) надав грант на придбання обладнання, а фонд «Пушкінська бібліотека» та вітчизняні видавництва – книги і відеокасети.

Як позитивний приклад можна навести й грантову програму в галузі культури губернатора Красноярського краю, завдяки якій у двох районах реалізовано проекти «Союз рідних сердець» («Сімейна бібліотека на колесах») та «Бібліотечний експрес: від центру до окраїн». Їх метою є підвищення якості життя й соціальна підтримка населення через доступність консультаційних і бібліотечно-інформаційних послуг, а також популяризація читання, у т. ч. сімейного.

У Білорусі реалізується проект «Бібліобус – інформаційний посередник між місцевою владою і жителями віддалених сіл», сенс якого полягає в підтримці позитивного іміджу місцевої влади, наданні бібліотечних послуг населенню, зокрема в забезпеченні його правовою інформацією. Бібліобус, який курсує по віддалених селах Осиповичського району, працює за графіком, що збігається з виїздами в ці населені пункти автолавок, служб побутового обслуговування. Особливу увагу бібліотекарі приділяють дітям, а сучасне аудіо- і відеообладнання дає змогу проводити для них різноманітні заходи, організувати покази вистав лялькового театру тощо. Дорослі, окрім суто бібліотечних послуг, мають можливість отримати юридичну інформацію, користуючись правовою базою даних, зробити ксерокопію, батьки – проконсультуватися щодо методів залучення дітей до читання. Передбачено використання безпроводного Інтернету. Вся техніка працює автономно, оскільки бібліобус оснащено генератором, перетворювачем електричного струму тощо.

Спільним у наведених прикладах є те, що на реалізацію згаданих проектів було виділено як державні (у т. ч. з місцевих бюджетів), так і недержавні кошти.

Розглядаючи проблему нестационарного бібліотечного обслуговування з точки зору українських реалій, можна сказати, що вирішувати її слід комплексно – на державному рівні, за безпосередньою й активною участю обласних державних адміністрацій та служб, зусилля яких буде підтримано на районному і сільському рівнях, із залученням громадських організацій, фондів, зацікавлених юридичних та фізичних осіб. Безумовно, визначити термін окупності бібліобуса досить важко: соціальна, просвітницька, культурна діяльність не завжди підлягає економічному оцінюванню, але є необхідною умовою для формування свідомості й виховання підростаючого покоління, а також зменшення соціальної напруженості в сільській громаді.

Таким чином, можна стверджувати, що наявність мобільної бібліотеки вигідна і населенню, і бібліотекарям, оскільки бібліобус дозволяє максимально наблизити інформацію до користувачів, створити їм найкращі умови для отримання бібліотечної книги. А для бібліотекарів це ще й можливість розширити сферу свого впливу, залучити нових користувачів, підвищити основні показники роботи і показати значну ефективність бібліотечної діяльності.

*І. Пилипенко, головний бібліотекар
Донецької ОУНБ ім. Н. К. Крупської*

НЕСТАЦІОНАРНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

У наш час в основу діяльності вітчизняних бібліотек покладено принципи доступності інформації, просування знань до населення. Бібліотеки Донеччини, реалізуючи ці принципи, орієнтуються не лише на забезпечення інформацією в межах стаціонарної бібліотеки, а й активно використовують позастанціонарні форми обслуговування, у такий спосіб розширюючи інформаційний, культурний та освітній простір, без якого життя місцевої громади сьогодні важко уявити.

Практика обслуговування мешканців віддалених населених пунктів, трудових колективів, насельників робітничих гуртожитків відома з середини минулого століття, коли організовували пересувні бібліотеки та пункти видачі літератури. Пізніше на підприємствах, у закладах і організаціях було впроваджено відкриті бригадні та колективні абонементи. Охопленню населення читанням сприяли і бібліобуси – основний засіб доставляння літератури у віддалені міські й сільські райони.

Однак із часом використання нестанціонарних форм обслуговування у багатьох регіонах країни через низку причин почало скорочуватися. Проте у Донецькій області ці форми роботи залишаються однією з характерних особливостей діяльності бібліотек, а бібліотечні пункти – важливою складовою бібліотечної мережі. Хоча загальна кількість нестанціонарних пунктів порівняно з минулими роками зменшилася, з'явилися нові форми нестанціонарного обслуговування, що наближають книгу до користувача.

Сьогодні у Донецькій області функціонують 359 бібліотечних пунктів, 81 пересувний читальний зал. Укладено 842 договори про творче співробітництво та інформаційне обслуговування. Найрозгалуженіша мережа нестанціонарного обслуговування – у містах Донецьку, Макіївці, Маріуполі, а також у Добропільському, Красноармійському, Мар'їнському, Олександрівському районах.

Значного поширення набула така традиційна форма нестанціонарного обслуговування, як книгоношення, до якого долучаються не лише бібліотекарі, а й їхні добровільні помічники.

Заслужовує на увагу досвід **Маріупольської міської ЦБС для дорослих**. Сьогодні тут функціонують 10 бібліотечних пунктів: на виробничій ділянці агроцеху, у міській поліклініці, слідчому ізоляторі, санаторії-профілакторії та пансіонаті, у філіалі Донецького технічного університету, загальноосвітній школі, дитячому садку, молодіжній громадській організації «Щирість», кінотеатрі.

Робота з нестанціонарного обслуговування здійснюється на підставі договорів, що передбачають

співпрацю бібліотек та тих закладів, організацій, на базі яких створено бібліотечні пункти. Бібліотеки забезпечують пункти літературою, організують її обмін, а безпосередньо обслуговують користувачів у бібліотечних пунктах, після навчання в бібліотеках, працівники закладів-партнерів. Треба зазначити, що всі бібліотечні пункти розташовано в окремих приміщеннях, завдяки чому забезпечено збереження фондів.

Кількісний та якісний склад фондів цих пунктів визначають бібліотекарі, орієнтуючись на контингент відвідувачів та їх запити. Наприклад, з 1980-х рр. у пансіонаті агроцеху металургійного комбінату ім. Ілліча працює бібліотечний пункт, організований бібліотекою-філією ім. М. Лермонтова Маріупольської міської ЦБС. Тут обслуговують відпочивальників – працівників металургійних комбінатів ім. Ілліча та «Азовсталь», учнів Маріупольського професійного аграрного ліцею № 141. Постійну частину фонду пункту становить художня література на різні читацькі смаки. Обмінна частина – а це галузева література та популярні журнали – поповнюється раз на місяць.

Студентів-заочників обслуговує бібліотечний пункт, створений ЦМБ ім. В. Г. Короленка на базі філіалу Донецького технічного університету. З огляду на це, його фонд формується літературою, що стане у пригоді студентам. Це підручники з психології, релігієзнавства, історії, культурології, технічні видання. Література обмінюється з урахуванням запитів користувачів відповідно до програми навчання.

Бібліотечний пункт, що розташований у приміщенні міської молодіжної громадської організації «Щирість», обслуговує членів цього об'єднання – студентів, робітників, службовців. Цю роботу проводить голова організації, активний читач ЦМБ ім. В. Г. Короленка В. Онацький. Добре знаючи інтереси своїх однодумців, він сам добирає літературу для пункту з фонду центральної бібліотеки. Фонд бібліотечного пункту змінюється в міру необхідності, але не рідше одного разу на квартал.

Певною специфікою відрізняється формування фонду бібліотечного пункту, організованого за ініціативою бібліотеки-філії ім. О. Серафимовича Маріупольської ЦБС у приміщенні слідчого ізолятора. Бібліотека передає літературу до СІЗО в постійне користування, адже ці книги не можуть бути повернені в бібліотечний фонд з медико-гігієнічних міркувань. Комплекти таких видань формуються з книг, подарованих бібліотеці користувачами, та таких, що підлягають вилученню з бібліотечного фонду з різних причин.

Кожний бібліотечний пункт має свій режим роботи. Його, узгодивши з бібліотекою, встановлює адміністрація закладу, в якому цей пункт працює. Наприклад, бібліотечний пункт ЗОШ № 58, що є структурним підрозділом бібліотеки-філії ім. К. Симонова, майже 30 років обслуговує молодших школярів. Він працює протягом однієї години п'ять днів на тиждень. Зручний режим роботи має бібліотечний пункт, організований при дитячому садку № 101 «Сонечко», – з 8.00 до 17.00 впродовж тижня. Відвідувачі пункту – а це вихователі та персонал закладу – мають змогу одержувати книги та журнали з питань педагогіки, а також художню літературу.

Бібліотечний пункт у машинно-тракторних майстернях агроцеху № 9 Маріупольського металургійного комбінату ім. Ілліча обслуговує його працівників по понеділках, середах та п'ятницях під час обідньої перерви. Раз на тиждень працює бібліотечний пункт у кінотеатрі «Савона». З 10.00 до 14.00 перед пільговими кіносеансами адміністрація кінотеатру організовує години відпочинку. Відвідуючи ці заходи, люди похилого віку можуть відпочити з книгою, журналом або взяти ці видання додому. Пенсіонери переважно цікавляться мемуарною та художньою літературою. В окремих випадках бібліотекарі ЦМБ виконують замовлення користувачів на літературу, якої немає в бібліотечному пункті.

Про ефективність роботи бібліотечних пунктів, організованих Маріупольською міською ЦБС для дорослих, свідчить така цифра: протягом 2011 р. було обслуговано 3 287 користувачів.

Крім бібліотечних пунктів, бібліотеки цієї системи використовують таку форму нестационарного обслуговування, як виїзні читальні зали. Ініціатором їх створення стала бібліотека-філія ім. О. С. Новікова-Приболя. Ще з 1990-х рр. такий читальний зал працює в пансіонаті ветеранів Великої Вітчизняної війни і праці № 2. У 2011 р. послугами залу скористалися 310 ветеранів. У 2005-му виїзний читальний зал було створено в єврейському благодійному фонді «Хесед». Його користувачами є 756 осіб. Виїзні читальні зали працюють двічі на місяць, кожної другої п'ятниці. Зміст роботи таких форм нестационарного обслуговування полягає в тому, що бібліотекарі в призначений день приносять свіжі періодичні видання, тож пенсіонери, інваліди та ветерани мають змогу ознайомитись з ними.

Бібліотеки Маріупольської ЦБС для дорослих продовжують обслуговувати вдома людей, які не в змозі самостійно відвідувати бібліотеки і відносяться до категорії соціально незахищених. На сьогодні нараховується 41 особа. Знайти таких людей допомагають міська та районні громадські організації інвалідів, а також користувачі книгозбірень.

Незважаючи на розвинену мережу бібліотек у м. **Артемівську**, і тут виникла необхідність використання нестационарних форм обслуговування населення. У 1992 р. було закрито стаціонарну біблі-

отеку в мікрорайоні Ступки, внаслідок чого мешканці залишилися без бібліотечного обслуговування. Працівники ЦМБ провели опитування щодо необхідності нестационарного обслуговування, за результатами якого в 2008 р. у мікрорайоні було відкрито бібліотечний пункт. Він працює два дні на тиждень, з 8.00 до 14.00. Роботу пункту забезпечує бібліотекар ЦМБ, і щорічно тут обслуговують понад 200 користувачів, яким видають майже 1500 пр. книг. Крім того, бібліотекар обслуговує дитячий садок № 34, що розташований у цьому мікрорайоні. Необхідну для юних користувачів літературу надає Центральна бібліотека для дітей через внутрішньосистемний абонемент.

Працівник бібліотечного пункту не обмежується обміном та видачею літератури. Тут оформлюються книжкові виставки до ювілейних та пам'ятних дат, проводяться огляди літератури, бесіди. До Дня квітів, який організував комітет мікрорайону Ступки, бібліотекарем оформлено книжкову виставку «Квітникарство, садівництво, виноградарство» та підготовлено огляд літератури «Готуємося до дачного сезону».

В Артемівській міській ЦБС розвинуто книгоношення, яким охоплено як індивідуальних, так і колективних користувачів. Особлива увага приділяється людям похилого віку та інвалідам. Бібліотекарі обслуговують 40 осіб – регулярно приносять їм додому книги, розповідають про літературні новинки. Наприклад, працівники міської бібліотеки для дітей завжди є бажаними гостями для дівчинки з особливими потребами Людмили Грициної, яка мешкає далеко від книгозбірні. Бібліотекарі приносять їй нові книжки та журнали, спілкуються з нею та її батьками.

З радістю зустрічає бібліотекарів з книгами і малеча з дитячих садків. В одному з них бібліотека-філія № 5 організувала клуб «Джерельце», мета якого – прищепити дітям любов до України, української культури, традицій та обрядів. Серед заходів, що відбулись у клубі, – бесіда «Національні обряди українського народу», інформаційна година «Масляна – проводи зими», гра «Віночок вити – життя любити», розмова «Мама мені вишила рушник» та ін.

Міська бібліотека для дітей та бібліотека-філія № 5 і № 8 обслуговують дітей, які відвідують кімнати школярів «Дружба», «Гвоздика», «Посмішка». Враховуючи інтереси юних читачів, бібліотекарі приносять їм добірки книг та періодичних видань, проводять цікаві заходи. Наприклад, не залишили підлітків байдужими заходи «Найрідніша моя мама» – до Міжнародного жіночого дня, та «Добро твоєї душі» – до Дня Святого Миколая.

Міська бібліотека для дітей також обслуговує учнів ЗОШ № 1, яка розташована на значній відстані від книгозбірні. Раз на місяць протягом навчального року бібліотекарі приносять добірки літератури за шкільною програмою та з позакласного читання, проводять огляди періодичних видань, інформаційні заходи до Дня знань, знаменних дат.

Ефективною формою залучення дітей до читання є пересувні читальні зали, які організують міська бібліотека для дітей та бібліотека-філія № 4. Остання створила такий зал у школі-інтернаті № 1, де раз на місяць бібліотекар ознайомлює учнів 1–9 класів з новими книгами та журналами, що надходять до бібліотеки.

Щорічно до Міжнародного дня захисту дітей ЦБД організує роботу читального залу в міському парку культури та відпочинку. У 2011 р. цей захід відвідало чимало юних відпочивальників. Їхню увагу привернули яскраві обкладинки журналів «Мурзилка», «Дісней», «Яблунька», «Філя», що були представлені на журнальних столиках. Тим, хто виявив інтерес до літератури, пропонували огляд нових науково-популярних та художніх книг «Що цікавого прочитати?». Велику аудиторію завжди збирають різноманітні літературні конкурси, ігри, вікторини. Серед них – конкурс авторських казок «Придумай казку, зароби бубликів в'язку», літературна гра «Назустріч весняному літу», конкурс фантазій «Кумедні вихвалання» та ін. Такі творчі змагання дають можливість юним користувачам не лише продемонструвати свої знання, фантазію, а й отримати сувеніри, подарунки. Про ефективність пересувного читального залу свідчить те, що в 2011 р. цього дня до нього прийшло понад 130 осіб.

Виїзний читальний зал працює і в **Дружківській міській ЦБС**. У 2011 р. юнацький відділ ЦМБ організував його у професійному лиці № 36. Бібліотекарі двічі на місяць виїжджають туди з книгами та журналами з фонду бібліотеки, на які є замовлення учнів та викладачів. Виїзний читальний зал допомагає учням краще підготуватися до занять, оволодіти професійними знаннями. Корисний він і для педагогів, адже вони можуть ознайомитися з літературою, якої немає у бібліотеці лицю. Графік роботи виїзного читального залу узгоджується з бібліотекою цього навчального закладу.

Бібліотекарі юнацького абонементу проводять і соціокультурну роботу – організують огляди літератури, тематичні заходи. На прохання педагогів було проведено урок-застереження «Торгівля людьми: сучасне обличчя», історичну годину «Соборна Україна: погляд в минуле», літературну годину «Княгиня української поезії» (до 140-річчя від дня народження Лесі Українки). Для кращого сприймання матеріалу бібліотекарі демонструють відеофільми, готують електронні презентації.

Бібліотеки для дітей м. Дружківки уклали 19 договорів про творче співробітництво зі школами, дитячими садками, гімназією «Інтелект». Це дає можливість дітям отримувати книжки та журнали, не відвідуючи бібліотеку. Література видається через вихователя дитячого садка або класного керівника та обмінюється щомісячно.

Найбільший досвід у цьому напрямі має бібліотека-філія № 2 ім. В. Нестайка, бібліотекарі якої протягом 10 років відвідують чотири дитячі садки, приносять і часом навіть самі читають дітям книжки.

Особливо малечі подобаються твори В. Нестайка. Організують бібліотекарі й лялькові вистави, наприклад «Дюймовочка», «Сестриця Алёнушка і братец Иванушка», «Я дружу з комашкою, пташкою й ромашкою».

Бібліотекарі **Слов'янської міської ЦБС** при вирішенні питання організації мережі нестационарного обслуговування віддають пріоритет підприємствам, дошкільному та медичним закладам.

Наявність окремого приміщення у діагностично-лікувальному центрі психіатричної лікарні дозволила центральній бібліотеці для дітей відкрити бібліотечний пункт, який працює в будні дні. Обслуговування здійснює головний бібліотекар із сорокарічним стажем Н. Прудка. Знання проблем хворих дітей дозволяє бібліотечному фахівцю не тільки добирати для них потрібну літературу, а й проводити соціокультурні заходи. Дуже добре діти сприймають години сміхотерапії, казкотерапії, а також уроки-мандрівки, вікторини з використанням ігрових елементів.

За допомогою пересувних бібліотек обслуговуються на робочих місцях і працівники залізничного транспорту. У визначений день бібліотекарі доставляють літературу до вагонного та локомотивного депо станції Слов'янськ, санстанції залізничного вокзалу. Для зручності працюючих обмін літератури, яку добирають на замовлення користувачів та членів їх родин, здійснюється під час обідньої перерви. Найчастіше замовляють видання для самоосвіти, підвищення кваліфікації, а також художню літературу.

Пропонують бібліотекарі й соціокультурні заходи різноманітної тематичної спрямованості. Наприклад, працівники ремонтно-ревізійного цеху із зацікавленням сприйняли годину-спомин «Магістралі життя Петра Кривоноса», яку було присвячено 100-річчю з дня народження їх видатного земляка, державного діяча, ініціатора стахановського руху на залізничному транспорті. Для цієї ж аудиторії колектив бібліотеки-філії № 3 підготував історичну розвідку «Де знаходиться ріка Каяла», присвячену 825-річчю битви русичів з половцями. Тим, хто зацікавився подіями далекого минулого, було запропоновано бібліографічний список літератури.

Кожен населений пункт, що входить до сфери впливу міської ради **м. Добропілля**, має стаціонарну бібліотеку. Однак є такі віддалені місцевості, мешканці яких не завжди мають змогу дістатися до бібліотечних закладів. Таким користувачам, а також тим, хто за станом здоров'я не може відвідувати книгозбірні, літературу приносять штатні співробітники Добропільської міської ЦБС, волонтери та друзі бібліотек.

Добропільська ЦМБ організувала обслуговування колективу «Укртелекому». Більш як 30 співробітників цієї організації виявили бажання користуватися фондом бібліотеки в такий спосіб. Понад 4 роки бібліотекарі двічі на місяць приносять їм замовлені книги. Це переважно сучасна художня література,

періодичні видання з рукоділля, жіночі та кулінарні журнали.

Бібліотеки-філії Добропільської міської ЦБС обслуговують членів громадської організації інвалідів «Джерело», мешканців будинку-інтернату, працівників міської філії ВАТ «Ощадбанк», учителів та учнів ЗОШ № 18, вихователів шкільної кімнати «Орлик». Окрім доставляння літератури, бібліотекарі забезпечують деяких абонентів індивідуальною інформацією. Колективи цих організацій та закладів зацікавлені й у проведенні різноманітних заходів. Позитивні відгуки мали бесіди «Комп'ютер і книга», «Сучасне українське "фентезі"», огляди літератури «Сучасний best», «Українська проза для жінок».

Нестационарне обслуговування здійснюють і районні ЦБС області. Плідно в цьому напрямі працюють Добропільська та Олександрівська районні ЦБС.

У **Добропільському районі** в 43 із 62 населених пунктів немає стаціонарних бібліотек. З метою наближення інформації до мешканців у 33 із них створено бібліотечні пункти за місцем проживання, а в 9 – організовано книгоношення. Користувачами бібліотечних пунктів є 2 440 осіб (17,7% від загальної кількості користувачів ЦБС). Здебільшого це люди похилого віку та інваліди. Крім того, працівники бібліотечних пунктів обслуговують і виробничі ділянки, колективи закладів. Так, Шевченківська сільська бібліотека-філія організувала бібліотечний пункт у фермерському господарстві «Олена» та дитячому садку «Голубок», а Криворізька сільська бібліотека-філія – нестационарне обслуговування хворих у лікарні. Никанорівська сільська бібліотека-філія роботу читальні організує під час збирання врожаю. В обідню перерву на робочому місці проводяться інформаційні огляди, які сільські працівники сприймають із вдячністю, адже в «гарячу» пору їм бракує часу на ознайомлення з періодичними виданнями.

В **Олександрівському районі** всі населені пункти, в яких проживає 500 і більше осіб, мають стаціонарні бібліотеки. У 41 селі, де кількість населення менше, діють бібліотечні пункти. Стаціонарні бібліотеки мають від 1 до 9 бібліотечних пунктів. Це залежить від кількості сіл, що розташовані на далекій відстані від центральної садиби. Наприклад, Беззаботівська сільська бібліотека-філія обслуговує, крім свого села, ще 5 населених пунктів, що розміщені за 6 кілометрів від центральної садиби. Новоолександрівська бібліотека-філія організувала нестационарне обслуговування 6 сіл. Деякі з них розташовані від неї за 18 кілометрів.

У невеличких населених пунктах немає шкіл, будинків культури. Тому бібліотечні пункти там відіграють роль інформаційних і дозвілєвих центрів. Сільські бібліотекарі є ініціаторами проведення свят, що мають значення для всієї громади, наприклад, до Дня Перемоги. Проводяться тут й інші заходи: тематичні вечори («Для всіх закоханих і тих,

кого кохають»), бенефіс читача «Суцвіття родинного таланту» тощо. Центральна районна бібліотека організувала пересувну фотовиставку «Відлуння голодомору на Донеччині», яку побачили користувачі всіх бібліотечних пунктів.

Чимало роблять місцева влада, ветеранські організації, працівники шкіл для організації дозвілля людей похилого віку. Не лише стаціонарні бібліотеки, а й бібліотечні пункти проводять для них різноманітні тематичні вечори, вечори-зустрічі. Наприклад, у 2011 р. до Дня людей похилого віку Олександрівська районна ЦБС організувала загальносистемний захід «У старости мудреє лице», який відбувся майже в усіх населених пунктах.

Бібліотекарі, які обслуговують бібліотечні пункти, ведуть Зошити незадоволеного попиту. Завдяки цьому через МБА задовольняються запити користувачів літературою із фондів стаціонарних бібліотек.

Особлива увага приділяється контролю за літературою, що видається бібліотечним пунктам, пересувним бібліотекам та книгоношам. Ведеться відповідна документація, і це підвищує відповідальність бібліотечних працівників та волонтерів за збереження бібліотечного фонду.

Сучасна практика доводить необхідність різних форм нестационарного обслуговування, адже бібліотечні послуги надаються мешканцям у населених пунктах, в яких за соціальними нормативами функціонування стаціонарної бібліотеки недоцільно, а також забезпечують інформацією членів трудових колективів та інші категорії споживачів.

У той же час в організації нестационарного обслуговування існують проблеми, пов'язані в першу чергу з відсутністю транспорту. Бібліотечні працівники змушені доставляти літературу до віддалених населених пунктів та виробничих ділянок, розраховуючи тільки на власні сили та громадський транспорт. З цієї точки зору для бібліотекарів області взірцем є досвід зарубіжних колег, які для обслуговування віддалених користувачів активно застосовують можливості мобільних бібліотек. Вони надають користувачам доступ до Інтернету, різноманітну друковану та електронну інформацію, використовують в обслуговуванні сучасні комп'ютерні технології.

Позитивний досвід використання мобільних бібліотек за кордоном демонструє широкі можливості сучасних бібліотек й затребуваність нестационарних форм обслуговування. Не лише в Донецькій області, а й в інших регіонах країни є чимало людей, які не мають можливості отримати доступ до необхідної інформації, проте вони могли б одержувати її за допомогою бібліобусів, оснащених сучасним обладнанням, укомплектованих постійно оновлюваним фондом різноманітних видань. Очевидно, що сьогодні вирішити проблему «відродження» бібліобусів можливо лише на державному рівні за підтримки органів місцевої влади.

*І. Риб'янцева,
директор Луганської ОУНБ ім. О. М. Горького,
заслужений працівник культури України*

КОМФОРТНИЙ ПРОСТІР – ПІДГРУНТЯ ДЛЯ ЯКІСНОГО БІБЛІОТЕЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

Передумови змін

Наразі ми цілком переконані, що необхідно здійснити докорінні обґрунтовані зміни в канонізованій організаційно-технологічній структурі обласної бібліотеки як суспільної інституції. Прагнення зруйнувати стереотипи та обмеження, зробити обслуговування користувачів більш гнучким стало для працівників Луганської ОУНБ ім. О. М. Горького чи не головною передумовою докорінної перебудови діяльності бібліотеки. Зручно та комфортно повинно бути всім: і відвідувачам закладу, і, безумовно, самим бібліотекарям. Зміна внутрішнього простору, креативні структурні перетворення, підвищення якості бібліотечних послуг – ось основні вектори модифікації обласної бібліотеки, що, на наш погляд, сприятимуть її розвитку як соціально необхідної та популярної інституції.

Бібліотека як вільний простір

Основний та рішучий крок у цьому напрямі було зроблено колективом бібліотеки ще кілька років тому. Надання вільного доступу до ресурсів – от як ми сформулювали цей реформаторський крок. Так, саме реформаторський! Адже відкрити раніше недоступні книжкові фонди для користувачів, надати їм можливість наблизитися до будь-якої книжки, вільно орієнтуватися, вибирати необхідну та конкретну інформацію – це чимало, тому що далеко не кожна бібліотека сьогодні готова відкрити свої книжкові скарби.

Доволі звична практика: бібліотекар – за стійкою, а необхідні користувачеві книжки – за дверми, за стінкою, недоступні для перегляду, і єдиною сполучною ланкою між ними є читацький запит. Очевидним є явний консерватизм такої організації роботи, адже користувачі у даному випадку суттєво лімітовані у візуальному й тактильному контактах із книжкою. Ми вирішили кардинально змінити такий підхід і повністю відкрили всі свої фонди. В читальних залах, галузевих структурних підрозділах по-новому подивилися на схеми розміщення документів. Було прибрано обмежувачі, кафедри, колони – усе, що донедавна заважало користувачеві відчутти себе вільним у виборі книжки не тільки на абонементі, а й у всій бібліотеці. Головним для нас було надання відвідувачеві можливості самостійно вибрати, погортати книжку та попрацювати з нею безпосередньо біля полиці або у комфортних умовах – за столом чи на канапі, що встановлені поруч, а також вільно користуватися Інтернетом.

У порядку експерименту поєднали функції власне читального залу і абонементу: книжки, здебільшого маркіровані, тепер видаються додому.

Також на абонементі запровадили принцип вільного доступу до найновіших, найцікавіших, найрей-

тинговіших видань, а літературу, яку рідко запитують, прибрали у сховище. Зміни відбулися й у відділі періодики: було винесено столи, встановлено канапи та м'які крісла, організовано тематичні блоки, забезпечено Wi-Fi-доступ. Заплановано також створення великої зони для читання та відпочинку.

Забезпечення збереження фондів

Скептики скажуть, що проблема збереження фондів в умовах відкритого доступу тільки загостриться. Можливо. Але ми маємо достатню кількість працівників у відділах обслуговування, які перешкоджатимуть спробам несанкціонованого виносу бібліотечних документів. Цьому допоможуть і камери відеоспостереження. Також, відповідно до рішення сесії обласної ради від 27.05.2011 №5/29, було прийнято «Регіональну цільову програму розвитку публічних бібліотек у Луганській області на 2011–2015 рр.», в якій, зокрема, передбачається виділення найближчим часом коштів для ОУНБ на впровадження сучасних охоронних автоматизованих технологій.

Наближаємо бібліотекаря до користувача

У порядку експерименту також було вирішено відмовитися від так званої вузької структурної спеціалізації, адже користувачам потрібне якісне та оперативне обслуговування. Більшість із них намагається зробити ксерокопію документа, отримати продуктивну інформацію – і все це одразу й зараз, як того вимагає сучасний ритм життя! Тому, використовуючи досвід наших колег з Європи та США, ми рішуче відмовилися від набридливих академічних кафедр, натомість встановили автоматизовані бібліотечні інформаційні стійки з високими стільцями. Тепер діятиме принцип «очі в очі», тобто користувач знаходитиметься на одному рівні з бібліотекарем, який його обслуговує.

Для більшої ефективності праці ми започаткували комплексну структуру під умовною назвою «Інформаційно-сервісна служба» (ІСС). Головною її родзинкою стала служба «Запитай мене!». Організовано цю службу таким чином: на спеціально створених автоматизованих місцях постійно чергують фахівці служби, які реєструють користувачів, надають їм навігаційну допомогу в інформаційному пошуку, відповідають на запити, оформлюють замовлення МБА і т. ін. Ще однією дуже важливою складовою ІСС стала служба «Бібліотека – науковцям!». Сьогодні як ніколи в реальній інформаційній підтримці бібліотеки мають потребу докторанти, кандидати наук, науковці, фахівці. Якість бібліотечного сервісу в обслуговуванні цієї дуже важливої категорії користувачів забезпечується завдяки використанню елементів технологій Веб 1.0 та Веб 2.0, бібліології, віртуального спілкування (за допомогою сервісів «Online консультант», «Віртуальна довідкова служба»), можли-

востей стільникового зв'язку. Для науковців є окрема зала, з автоматизованими місцями для роботи та іншими зручностями (Wi-Fi-доступ, безкоштовне копіювання документів, різноманітні бази даних, VIP-обслуговування). До комплексу ІСС увійшли служби ПДГ (пункт доступу громадян до офіційної інформації), електронна читальна зала, інформаційно-краєзнавча служба, група з оцифрування документів.

Нова бібліотека – новий бібліотекар

Впевнені, що зміни в діяльності бібліотеки неможливі без суттєвої зміни психології бібліотекаря. Ми не тільки модифікували структуру свого закладу, а й намагаємося змінити усталені й доволі консервативні підходи до обслуговування користувачів. Бібліотекар повинен вийти з-за стелажа, кафедри, стола – тобто стати ближчим до користувача, вміти якісно, максимально повноцінно обслужити його, не перенаправляючи до інших структурних підрозділів.

А для цього потрібно щодня, щотижня проводити тренінги, тестування, навчання, ділові ігри. Іншого способу впровадити нові методики, креативні ідеї просто немає!

Бібліотека – це соціальна мережа

Спілкування з користувачами за допомогою соціальних мереж, бібліотечних блогів, форумів – один із найважливіших способів наближення бібліотекаря до споживача інформації. Команда Луганської ОУНБ ім. О. М. Горького високими темпами опановує цей важливий простір для спілкування, отримуючи натомість необхідні імпульси для подальших перетворень.

Вважаємо, що модифікація бібліотечного середовища неефективна без використання інтерактивних шляхів спілкування з користувачами. Тому маємо кілька блогів, сторінки в кількох соціальних мережах, на відеопорталах тощо.

Інтерактивні дошки, рейтингові маркери, віртуальні інтерв'ю, експрес-спілкування просто неба з користувачем – усі ці елементи оцінювання бібліотечного сервісу допомагають бібліотекарям знайти правильні орієнтири перетворень та реформ.

Наостанку

По суті, бібліотекар готовий до змін, але, якщо вони відбуватимуться занадто повільними темпами, кінцевий результат буде мізерним. Тому ми впевнені, що перетворення бібліотечного середовища не повинно затягнутися в часі.

Структурована по-новому бібліотека стає справді сучасною, має більше можливостей для реалізації креативних проектів, формування оновленого, інформаційно комфортного бібліотечного середовища. І ми вже реально відчуваємо позитивні зрушення: з'явилася можливість, по-перше, оптимізувати роботу завдяки перестановкам кадрів, що вивільнилися внаслідок змін у діяльності відділів обслуговування, по-друге – пришвидшити обслуговування користувачів біля інформаційних стійок і зробити його якомога якіснішим, по-третє – залучити до бібліотеки більшу кількість наукових працівників та студентської молоді, які відчули переваги відкритого доступу до бібліотечних документів і покращення умов роботи в ОУНБ.

*Л. Григаиш, директор
Закарпатської ОУНБ ім. Ф. Потушняка,
заслужений працівник культури України*

БІБЛІОТЕЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО – ШЛЯХ ДО ОБ'ЄДНАННЯ ГРОМАДИ

...Бібліотечне краєзнавство – складна, відкрита, різнобічна, динамічна система, яка включає і суто бібліотечно-інформаційні, і не бібліотечні напрями краєзнавчої діяльності бібліотек, реалізація котрих сприяє досягненню базової мети – повному й оперативному задоволенню краєзнавчих інформаційних потреб своїх і віртуальних користувачів.

Н. Кушнарєнко

КРАЄЗНАВЧА робота – одна із благодатних сфер діяльності публічних бібліотек, яка робить їх важливими центрами життя місцевої спільноти, дає можливість її членам найповніше розкривати та використовувати свої потенційні можливості. Важливою умовою створення цілісної системи бібліотечного краєзнавства є всебічне вивчення специфіки інформаційних потреб населення регіону, різних категорій користувачів з питань краєзнавства. Ці потреби останнім часом зросли, що можна пояснити підвищенням національної самосвідомості народу.

Бібліотечне краєзнавство в бібліотеках Закарпатської області здійснюється в конкретних видах діяльності, має певні закономірності, системні властивості.

Основними напрямками краєзнавчої роботи Закарпатської ОУНБ ім. Ф. Потушняка (далі – ЗОУНБ) є формування та збереження краєзнавчого фонду, створення до нього довідково-бібліографічного апарату; забезпечення інформаційних потреб користувачів; підготовка бібліографічних покажчиків; створення власних інформаційних ресурсів як на тради-

ційних носіях, так і з використанням новітніх технологій, за участю широкого кола громадськості; популяризація краєзнавчих документів; організація краєзнавчої діяльності бібліотек області; вивчення історії та сучасного стану бібліотечної справи в краї.

Створення в 1991 р. у ЗОУНБ відділу краєзнавства дало можливість здійснювати краєзнавчу роботу комплексно, зокрема, через налагодження контактів з установами та організаціями, що займаються краєзнавчою діяльністю в регіоні.

Зважаючи на актуальність краєзнавчої роботи, активний інтерес до документів цієї тематики наукових працівників, місцевої інтелігенції, широких кіл користувачів, в області протягом 2008–2010 рр. провели дослідження «Краєзнавчі фонди та ДБА: стан, проблеми, перспективи розвитку», в якому взяли участь 478 із 492 публічних бібліотек. У ході розвідки збиралася статистична інформація за 2007–2009 рр., зокрема, було вивчено використання краєзнавчих фондів та їх пасивну частину; проаналізовано відмовлення користувачам на краєзнавчі документи; здійснено перегляд краєзнавчого ДБА бібліотек області на предмет його відповідності наявному фонду; проведено вибіркоче звіряння краєзнавчих фондів із бібліографічними показниками. Кожна бібліотека переглянула свої документні ресурси й виділила фонд із краєзнавства; в облікові документи додала графу «Краєзнавство»; всі видання було описано за сучасними стандартами; в районах створено «Зведені краєзнавчі каталоги»; дублікати карток передано до ЗОУНБ. Тобто краєзнавчу частину каталогів усіх бібліотек приведено у відповідність з вимогами сьогодення. Також було проведено анкетування 2 000 користувачів.

Краєзнавчий фонд бібліотек Закарпаття нараховує 227,3 тис. пр. документів (3,6% від загального фонду), з них найбільша кількість (5,2%) зберігається в ЗОУНБ.

Змістова структура фонду документів з краєзнавства подібна до змістової структури всього фонду бібліотек, але переважають видання гуманітарної та суспільної тематики (89,3%). Краєзнавчий фонд є стабільнішим за інші підрозділи. Оновлюється він повільніше, адже щорічний потік краєзнавчих документів є відносно невеликим, а збираються та зберігаються ці видання незалежно від актуальності й не підлягають списанню як застарілі за змістом.

Основним джерелом надходження краєзнавчих документів є книги, випущені за регіональною «Програмою підтримки засобів масової інформації, видання творів закарпатських авторів та розвитку галузі». Всі книги, які видаються за сприяння облдержадміністрації, обов'язково надходять до бібліотек області безкоштовно.

ЗОУНБ (як майже всі обласні бібліотеки України) фактично виконує функції Книжкової палати у своєму краї – здійснює постійний контроль за повнотою і своєчасністю надходження обов'язкового примірника до свого фонду. Це завжди було проблемою. Але з 2002 р. бібліотека тісно співпрацює з усіма 13 видавництвами Закарпаття. Цьому значною мірою сприяє щорічне видання бібліотекою анотованого каталогу «Книга Закарпаття ... року», до якого переважно вхо-

дить перелік видань, що надійшли до ЗОУНБ як обов'язковий безоплатний примірник або були подаровані авторами.

Крім того, бібліотека ініціює та проводить у своїх стінах бенефіси видавництв. Ці акції здійснюються за участю видавців, авторів, ілюстраторів і, звичайно, користувачів. Видавництво-бенефіціант, що було найпомітнішим, тобто мало свою «родзинку» протягом поточного року, визначається на щорічній виставці-ярмарку «Книга-Фест» (попередня назва – «Ужгородський книжковий Миколай»). Театралізоване дійство, презентація авторів, розгорнута книжково-ілюстративна виставка, виступи письменників, мистецтвознавців збирають на бенефіс широку аудиторію шанувальників і знавців свого краю, а краєзнавчий фонд бібліотек області поповнюється новими виданнями. До прикладу, підсумком бенефісу видавництва «Гражда» стали подаровані бібліотеці книги на суму 16,0 тис. грн. А завдяки бенефісу «Видавництва Олександри Гаркуші», під час якого було оголошено підсумки конкурсу юних ілюстраторів, ЗОУНБ змогла залучити нових користувачів, адже на вечір, крім учасників конкурсу, прийшло багато батьків, які раніше бібліотеку не відвідували.

Для книгозбірень, що обслуговують національні меншини, великою проблемою є поповнення фондів. Тут термін «формування фондів» практично недоречний, адже багато років ці бібліотеки майже не комплектуються. Проте в розв'язанні вищезгаданих проблем останнім часом відчуються позитивні зміни. Так, видавництво «Карпати» започаткувало видання українською та угорською мовами (білінгвально) української класики (Леся Українка, І. Франко, М. Коцюбинський, В. Стефаник); видано угорськомовну антологію українських письменників «По обидва боки Карпат», де представлено й твори закарпатських авторів. Упродовж останніх років кафедра словацької філології Ужгородського національного університету (УжНУ) видала 17 випусків збірки «Між Карпатами і Татрами», в якій подано переклади творів словацьких письменників українською мовою, а українських – словацькою. Так, останній присвячено поезії лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, поета з м. Миколаєва, уродженця Закарпаття Д. Креміня.

До фонду ЗОУНБ входять різні види краєзнавчих документів. Серед них: видання 1915–1930-х рр.; колекція видань науковця, історика-краєзнавця О. Довганича; альбоми репродукцій відомих художників Закарпаття; зібрання книг з автографами і т. ін. Проте сьогодні ми не можемо похвалитися, що фонд краєзнавчих документів саме нашої бібліотеки найповніший та найрізноманітніший за своїм складом. Особливо це стосується документів до 1945 р., адже свого часу всі видання карпатики були передані до університету і вважалися «закритим фондом», користування яким передбачало отримання спеціального дозволу.

Але на сучасному етапі, як уже зазначалося, нам вдалося досягнути максимальної повноти надходжень обов'язкового примірника, що забезпечує базову повноту краєзнавчого фонду, його ядро. Повноту надходжень забезпечують і дарунки авто-

рів, адже вони зацікавлені в тому, щоб їхні твори потрапили до бібліографічного покажчика «Книга з автографом», перший випуск якого бібліотека здійснила у 2010 р.

Практично всі сфери діяльності, що локалізовані в краї, об'єктивно потребують краєзнавчого супроводу. Інформаційна підтримка роботи місцевої ради та державної адміністрації, бібліотечно-інформаційне забезпечення задоволення інформаційних потреб населення з найрізноманітніших питань історії краю, розвитку та функціонування економіки, освіти, культури і т. ін. вимагають розширення інформаційної функції бібліотеки для підвищення рівня поінформованості населення – саме його краєзнавчого аспекту. А збереження і повноцінне розкриття потенціалу бібліотек сьогодні неможливе без використання сучасних інформаційних технологій.

Трансформація краєзнавчого ДБА, переведення традиційних краєзнавчих каталогів в електронний формат, упровадження зведених краєзнавчих каталогів, створення тематичних, персональних, довідкових та інших краєзнавчих БД, краєзнавчої електронної бібліотеки як оригінального продукту, розробка навігаторів для користування краєзнавчими документами в Інтернеті – саме ці напрями роботи наразі є пріоритетними для ЗОУНБ.

Першим виділив у каталозі рубрику «Краєзнавство» і створив краєзнавчий каталог у публічній бібліотеці Закарпаття ще на початку 1960-х рр. бібліограф, історик за фахом В. Неточаєв. Відтоді бібліотека продовжує його працю. З 2003 р. ведеться електронна версія каталогу, де, крім нових надходжень, вводиться «ретро»-фонд. Опис документів здійснюється після перегляду документів *de visu*. Сьогодні БД «Край» нараховує 5 702 записи, БД «Край-2» – 23 096. На сайті ЗОУНБ (<http://www.biblioteka.uz.ua/>) доступні БД «Видатні закарпатці», «Художники Закарпаття», «Лауреати премій». Крім того, в розділі «Електронна бібліотека», рубриці «Художня література», розміщуються твори сучасних закарпатських письменників, а в рубриці «Краєзнавча література» можна ознайомитися з 16 цінними виданнями кінця XIX – початку XX ст. Для користувачів видано 2 випуски «Довідника закарпатських Інтернет-ресурсів».

Комп'ютеризація бібліотечних процесів дозволила суттєво активізувати видавничу діяльність. Найважливішу її частку становлять бібліографічні видання краєзнавчої тематики. Оновлюючи та поглиблюючи зміст цих посібників, бібліотека дбає про розширення сфери їх використання та адресну спрямованість. Найвагомішими з них є поточні універсальні покажчики літератури про край.

З 2002 р. з метою більш чіткої систематизації літератури замість традиційного щоквартальника «Література про Закарпатську область» почали видавати два покажчики, звіряння з якими допомагає виявляти прогалини у краєзнавчих документах й організовувати як ретроспективне, так і поточне комплектування краєзнавчими матеріалами, здійснювати оперативне інформування користувачів щодо краєзнавчих видань.

Перший – щоквартальник «Закарпаття на сторінках преси» – виходить у світ у друкованому та електронному варіантах. Описи статей мають суцільну нумерацію, на яку є посилання в довідковому апараті (іменному та географічному покажчиках, списку переглянутих періодичних видань), вміщеному в кінці посібника за IV квартал.

Другим є вже згадуваний анований каталог «Книга Закарпаття ... року», призначений для фахівців із проблем книговидавничої справи на Закарпатті й в Україні, представників органів державної влади та управління, керівників бібліотек, книгарень, організаторів книжкових ярмарків, бібліографів, науковців, студентів та ін. Видання вміщує короткі інформації про книги й іншу друковану продукцію, що протягом певного року вийшла на Закарпатті. До кожної анотації подається сканована обкладинка книги. Поки що це єдине більш-менш повне бібліографічне видання, оскільки воно дає уявлення як про книги, що випускаються в області, про видання з карпатознавства, що вийшли друком за межами краю, так і про динаміку видавничого процесу, його здобутки та проблеми. Представники різних управлінь облдержадміністрації вже у травні чекають на цей покажчик, щоб перевірити, чи представлена в ньому їх галузь.

Серед рекомендаційних краєзнавчих посібників центральне місце посідає «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на ... рік». Він особливо популярний серед науковців, бібліотечних працівників і користувачів. Основу календаря становлять ґрунтовні наукові розвідки про визначних діячів краю, підготовлені провідними карпатознавцями. Постійними авторами є: науковець, письменник, краєзнавець, літературознавець В. Пагіря; заслужений працівник культури України В. Габорець; к. філол. н., доцент, завідувач кафедри російської літератури УжНУ І. Сенько; д. і. н., професор, член НСПУ С. Федака; д. філол. н., професор, академік АН ВШ України, заслужений працівник освіти України М. Сюсько; д. і. н., ректор УжНУ М. Вегеш; мистецтвознавець, викладач Закарпатського художнього інституту, заслужений працівник культури України М. Сирохман та багато інших.

Поєднання фактографічної та бібліографічної інформації, різноманітність змісту, змістовність і пізнавальність статей роблять цей посібник цінним краєзнавчим джерелом.

Останній з таких календарів – на 2012 рік, видано накладом 500 примірників. У його підготовці взяли участь 28 науковців, літературознавців, мистецтвознавців краю. Вони написали 47 статей про видатних діячів науки, освіти, спорту, культури, виробничої сфери і т. ін. На початку подано перелік основних краєзнавчих знаменних та пам'ятних дат 2012 року. Ювілейні статті вміщено в другій частині покажчика. Є також окремий розділ «Календар знаменних дат, які в 2012 році відзначатиме громадськість світу та України». Ця частина містить довідки про те, чому, відколи і на підставі чого (якого документа) відзначається саме ця дата. Становить інтерес рубрика «Це цікаво знати», яка містить, до прикладу, такі відомості: «165 років тому О. Духнович видав буквар

«Книжниця читальня для начинающих» (1847)»; «140 років тому було прокладено перший залізничний міст (нині автомобільний) у м. Ужгороді через р. Уж (1872)»; «80 років тому у спеціально збудованому приміщенні відкрилась міська бібліотека з книжковим фондом кількома мовами загальною кількістю 9 500 томів (1932)». Особливістю «Календаря...» також є те, що виходить він у жовтні, у крайньому разі листопаді і дає змогу використати вміщені в ньому матеріали при підготовці планів на наступний рік. Неабияку цінність має щорічник для поціновувачів закарпатської культури, історії, мистецтва, працівників регіональної преси, культосвітніх установ, навчальних закладів тощо.

Ці видання дістали високу оцінку колег із бібліотек сусідніх із Закарпаттям країн.

За десятиліття випуску календарів накопичилося багато цінних матеріалів, тож було визнано за необхідне підготувати окремий путівник (покажчик) по «Календарю...» та виставити, за словами професора С. Федаки, «цю енциклопедію» як повнотекстову БД в Інтернеті.

З 2009 р. центральні районні бібліотеки також почали видавати «Календар краєзнавчих пам'ятних дат ... району».

Традиційна функція бібліотеки – складання бібліографічних покажчиків-персоналій – із 2007 р. реалізується через підготовку серії «Корифеї Закарпаття: бібліографія», в якій уже вийшли покажчики, присвячені культурним і громадським діячам (поетам, письменникам, перекладачам) Ф. Кривину, Ю. Керекешу, М. Томчанію, Ю. Шкробинцю, Ф. Потушняку. Особливою подією стали видання і презентація покажчика «Закарпатські митці – лауреати Шевченківської премії», де вперше зібрано найповнішу бібліографію всіх лауреатів Національної премії України імені Тараса Шевченка, уродженців нашого краю, які представляють різні жанри мистецтва. Серед них – композитор Є. Станкович, скульптори В. Свіда та В. Сідак, учений-історик О. Мишанич, художники А. Бокотей, Ю. Герц і В. Микита, письменник І. Чендей, поети П. Скунець, Д. Кремінь. Щодо кожного з митців уміщено статтю про його життєвий і творчий шлях, бібліографічний список. Також нещодавно вийшов бібліографічний покажчик «Колекція видань О. Довганича у фондах ЗОУНБ», в якому зібрано найбільш вагомий видання та публікації доктора історичних наук та давнього друга нашої бібліотеки. Значна частина представлених видань подарована бібліотечі автором, відомим дослідником «білих плям» в історії Закарпаття. Покажчики серії ілюстровано фотоматеріалами із життя та репродукціями обкладинок видань корифеїв. До їх підготовки також залучаються науковці, письменники, мистецтвознавці.

Виконуючи свою соціально-просвітницьку функцію, бібліотеки популяризують краєзнавчу інформацію, заохочують людей до вивчення свого краю, охорони та раціонального використання його природних багатств, культурної спадщини тощо. Широкого поширення набули краєзнавчі об'єднання – гуртки і клуби, які працюють у більшості наших бібліотек.

Пошуково-практична функція бібліотеки не є професійно обов'язковою, але притаманна бібліотекам

сіл та невеликих міст. Вона передбачає тісний зв'язок із населенням. Результатами такої роботи є оригінальні матеріали, які потім підлягають обробленню, систематизації, оформленню у вигляді альбомів, тематичних папок з історії, екології, творчості відомих людей тощо. До прикладу, бібліотекарі Воловської ЦРБ на базі своєї бібліотеки власними силами створили історико-краєзнавчий музей, який має унікальні експонати. Тут зібрано понад 30 рукописних альбомів (документи з сімейних архівів, фотографії, спогади), що відтворюють безліч місцевих історичних подій. Ці матеріали (зібрані та опрацьовані директором ЦБС В. Шугаєвою) було використано в монографіях, путівниках, статтях багатьох дослідників та істориків нашого краю, літописах сіл Воловеччини. За документами, зібраними активом музею, бібліотека видала кілька збірок: «Пам'ятки історії Воловеччини», «Потічки і поля рідного села», «Мови материнської слова» та ін. На базі музею, що має звання «народний», методист ЦБС С. Губаш організувала фольклорний колектив «Верховинка», котрий відшукує, вивчає та відтворює старовинні народні традиції, обряди Воловеччини.

З огляду на національне розмаїття населення Закарпаття, зрозуміло, що краєзнавча робота не може бути представлена інтересами однієї нації, яка становить більшість, а вимагає уваги до всіх народів краю. Тут особливого значення набуває діяльність, що сприяє формуванню національної свідомості, вихованню патріотизму, поваги до історії і культури кожного народу. І краєзнавче спрямування стає важливою складовою цієї роботи.

Нещодавно на базі Ужгородської ЦРБ відбулося засідання круглого столу на тему «Особливості діяльності бібліотек в багатонаціональних населених пунктах області», в якому взяли участь представники обласної та районної держадміністрацій, Ужгородського коледжу культури і мистецтв, обласного організаційно-методичного центру культури, Центру національних меншин, видавництва, провідні фахівці обласних, центральних районних та міських бібліотек. Проведенню заходу передувала підготовча робота, було здійснено моніторинг обслуговування бібліотеками області угорського, словацького, німецького та румунського населення в місцях компактного проживання, вивчено діяльність кожної зі 102 бібліотек, що обслуговують національні меншини. Учасники круглого столу зробили свої висновки та сформулювали завдання як для бібліотек, так і для влади: створити для цього населення повноцінне культурне середовище, яке б забезпечувало і розвиток рідної культури, і широке ознайомлення з кращими зразками української та, зокрема, закарпатської культури.

Свою соціокультурну діяльність ЗОУНБ намагається здійснювати у співпраці з різними громадськими культурологічними та просвітницькими організаціями, в першу чергу крайовою «Просвітою», Товариством охорони пам'яток культури, творчими спілками, залучаючи науковців, викладачів ВНЗ, студентів та ін. Саме бібліотека, після довгих десятиліть замовчування, першою почала повертати широкому загалу імена видатних закарпатських будителів, громадських діячів, педагогів, письменників через орга-

нізацію серії вечорів, що, безсумнівно, сприяло поверненню уваги громади м. Ужгорода до діяльності закладу. І на сьогодні ЗОУНБ є авторитетним культурним центром області, а заходи, які вона ініціює, завжди проходять при переповненому залі.

Одним із таких прикладів є літературно-музичний вечір «Знавець людської душі», присвячений 100-річчю від дня народження письменника та вченого Федора Потушняка. На цьому заході зібралася наукова та творча еліта області. З біографією та ґрунтовним аналізом творчості митця присутніх ознайомила д. філол. н., професор кафедри української літератури УжНУ, заслужений працівник освіти України Л. Голомб; про твори для дітей розповіла відома поетеса, науковець, лауреат літературних премій ім. Федора Потушняка та ім. Зореслава Л. Повх; наукові здобутки вченого як філософа, археолога, фольклориста висвітлили д. і. н., професор УжНУ М. Тиводар та голова обласної організації НСПУ П. Ходанич. Хвилююче враження на присутніх справив уривок із драми Ф. Потушняка «Голод» у виконанні студентів режисерського відділення Ужгородського коледжу культури і мистецтв під керівництвом викладача М. Микульця.

На завершення до учасників заходу від імені всіх родичів ювіляра з подякою звернулася дружина його сина Г. Потушняк. На вечорі були присутні також онука митця і його племінник, який приїхав разом із дружиною з Німеччини спеціально для відзначення ювілею. Вони залишили свої записи з подякою ЗОУНБ у «Книзі почесних гостей».

Учасники вчора підписали звернення до обласної ради з проханням присвоїти ім'я Федора Потушняка нашій бібліотеці, яке було підтримано владою. 26 травня 2011 р. Закарпатська обласна рада на четвертій сесії VI скликання прийняла рішення за № 255 «Про присвоєння імені Федора Потушняка Закарпатській обласній універсальній науковій бібліотеці».

Останнім часом великої популярності набула така форма роботи, як презентації. Так, цікаво пройшла презентація книги з історії закарпатського театру Г. Ігнатовича «Від гасниці до рампи». На ній із розповіддю про життя та творчість автора, який співпрацював із багатьма відомими митцями, зокрема Лесем Курбасом та О. Довженком, виступила к. філол. н. О. Ігнатович, демонструвалися також уривки з кінострічок, у т. ч. «Щорс» і «Багата наречена». На вечорі були присутні сини Гната Гнатовича – Іван та Степан, котрі розповіли про особливості рукопису, історію видання книги. Актриса Л. Котик, яка свого часу працювала з Г. Ігнатовичем, розповіла про свої враження від першої зустрічі з ним, подальшу співпрацю в театрі. Фахову оцінку виданню, розглянувши його зміст, редакторську роботу, поліграфічне оформлення, дав к. філол. н., доцент, завідувач кафедри російської літератури УжНУ І. Сенько.

Цікаві заходи проводить етноклуб, що діє при ЗОУНБ. Змістовним та інформаційно насиченим було його засідання «Байка про бойків» із циклу вечорів «Літопис бабусиної скрині». Учасники мали можливість детальніше ознайомитися з історією та своєрідною культурою цієї етнічної групи українців

завдяки представленим матеріалам, фільму та виступам київських дослідників Н. Кляшторної та Р. Мартинюка в яскравому супроводі оркестру народних інструментів Ужгородського коледжу культури і мистецтв. Особливий інтерес та емоції завжди викликає постійна рубрика засідань – «Річ з історією». До прикладу, на засіданні «Традиції і сучасність: інтер'єр по-українськи» учасниця заходу Г. Вовк, розповідаючи про сімейні традиції, показала присутнім вишивану подушку, яку прислала з Норильського табору в 1951 р. її старша сестра, котра невдовзі загинула під час сумнозвісного повстання в'язнів. Ця подушка залишилася в сім'ї єдиною пам'яттю про рідну людину.

Варто зазначити, що ініціаторами таких заходів виступають як бібліотека, так і користувачі.

Щорічно бібліотека проводить близько 30 заходів та 60 засідань клубів за інтересами. Їх відвідали понад 7 тис. користувачів. Творча еліта нашого краю вважає за честь провести ювілейний вечір або презентувати свої твори саме в ЗОУНБ, і, на нашу думку, це найбільше визнання діяльності колективу книгозбірні.

Нині в бібліотеці склалася творча, мобільна команда професіоналів, які розуміють, що успіх їх закладу залежить від щоденної праці кожного. Приємно, що серед них є багато креативної молоді. Тому саме життя підказало ідею створити історію колективу через її відбиток в особах. До 65-річчя книгозбірні (2010) було підготовлено книгу «Закарпатська ОУНБ в особах». Іншим виданням до знаменної дати став бібліографічний покажчик «Портрет словом: бібліотеки Закарпаття (1945–2010)», в якому зібрано інформацію про власні бібліографічні посібники бібліотек, а також статті з періодичної преси, що розповідають про життя і діяльність книгозбірень області з часу їх створення. Для кращого сприйняття достатньо об'ємної інформації (а це понад 400 сторінок) подано коротку характеристику кожної з бібліотек, відомості про керівника, фотоілюстрації та витяги з публікацій.

Віriamo, що наші зусилля потрібні не тільки дню нинішньому, а й стануть важливим джерелом у подальшому системному відтворенні історії бібліотек та бібліотечного будівництва в краї як складової історії бібліотек України.

Активна й різноманітна краєзнавча діяльність допомагає залучати до співпраці з бібліотекою широкі кола громадськості: від найповажніших людей краю – науковців, підприємців, митців, журналістів – до студентів-волонтерів. І це – один із головних показників ефективності такої роботи.

Список використаної літератури

1. Вачиля Н. М. Краєзнавча бібліографія – важлива складова діяльності бібліотеки / Н. М. Вачиля // Бібліотеки Закарпаття в добу перемін : матеріали міжвід. наук.-практ. конф., присвяч. 65-річчю Закарпат. ОУНБ. – Ужгород : Видво В. Падяка, 2010. – С. 98–108.
2. Кушнарєнко Н. М. Бібліотечне краєзнавство: підручник / Н. М. Кушнарєнко. – К. : Знання, 2007. – 502 с.
3. Лехцер В. Г. Краєзнавчі фонди та ДБА: стан, проблеми, перспективи розвитку : обл. соціол. дослідж. / В. Г. Лехцер ; Закарпат. ОУНБ ім. Ф. Потушняка ; відп. за вип. Л. З. Григаш. – Ужгород, 2011. – 40 с. : табл.

Л. Пескіна,
завідувач бібліотеки ім. М. Костомарова
ЦБС Шевченківського району м. Києва

«УНІВЕРСИТЕТ ТРЕТЬОГО ВІКУ»

З даними ООН, населення планети поступово старіє, адже сьогодні середній вік її жителя перевищує 60 років. Як зауважив заступник голови представництва Всесвітньої організації охорони здоров'я в Україні І. Поканевич на прес-конференції, присвяченій Всесвітньому дню здоров'я, нині, вперше в історії людства, літніх людей на Землі більше, ніж 5-річних дітей. Упродовж 60 років кількість осіб, яким 60 і більше років, зростає з 14 до 400 млн. Це величезна цифра! І така тенденція з часом тільки посилюватиметься.

Зміни, що відбуваються в суспільстві, змушують людину реагувати на них, приймати неординарні рішення, аби не залишитися на узбіччі життя. Особливо це стосується людей старшого покоління, які ще соціально активні, мають широке коло інтересів, різноманітні запити, прагнуть нових знань відповідно до своїх життєвих потреб. Проявити увагу до цих людей, надати їм можливість брати активну участь у житті суспільства, реалізувати накопичений життєвий досвід, озброїти новими знаннями покликани «університети третього віку». Один із перших таких навчальних закладів було створено 1973 р. у Франції, в Тулузі, й нині у світі їх безліч, тільки в Китаї – 5 тисяч.

В Україні «Університет третього віку» – безкоштовний навчальний заклад для пенсіонерів – створено 2009 р. у Києві з ініціативи громадського руху «Кияни передусім!». І якщо перший набір складався зі 164 студентів, то цього року тут навчається вже близько 4 тис. осіб (докладніше див.: <http://3vik.peredusim.kiev.ua/about-us/>). Навчання організовано на факультетах: здорового способу життя, психології, права, краєзнавства, прикладного мистецтва, хорового співу, літературно-художньому, філологічному, інформаційних технологій та бального танцю.

«Університет третього віку» є інноваційним проектом, що має на меті практичну реалізацію принципу «Навчання протягом усього життя».

Про особливих студентів, свідчать цікаві факти:

– найстаршому виповнилося 89 років. Це майстер народної творчості Володимир Глушко. В університеті він вивчає англійську мову та психологію;

– Микола Сиротенко, студент факультету інформаційних технологій, уже понад 40 років, як умілий детектив, збирає по крихтах докази присутності Божої творчості навколо нас. Він не вважає себе автором і творцем, лише – систематизатором незвичайного. У 2011 р. на унікальній виставці фотографій нерукотворних природних образів «Алюзії природи», яка проходила у приміщенні Українського фонду культури за підтримки громадського руху «Кияни передусім!», він представив 86 експонатів! І це лише частина колекції М. Сиротенка;

– Віра Каштан, візажист і модельєр у минулому, на базі університету створила унікальний театр

«Ретро-бабусі», виступи якого завжди викликають резонанс у пресі;

– студенти університету є справжніми телезірками, адже сімнадцять із них знялися у телевізійних серіалах. Вони також брали участь у таких шоу, як «Україна має талант», «Надвечір'я», «Майдан's», «Танцюють всі».

В університеті створено можливості не тільки для навчання – тут організовують піші екскурсії по місту, виїзди в різні куточки України та в інші країни (за кордоном побували 450 осіб), відвідання театрів. Студенти беруть участь у концертах, спектаклях, флешмобах.

Цілком природно, що активну участь у діяльності університету беруть публічні бібліотеки Києва, які мають пристосовані, комфортні приміщення, універсальний книжковий фонд, широкий асортимент періодичних видань, фахівців, які допомагають у пошуку потрібних документів та інформації, у т. ч. в електронному вигляді. У цьому сенсі завдання університету – надавати освіту протягом усього життя – і місія бібліотек збігаються.

У Шевченківському районі столиці роботу 5 факультетів і 14 груп університету організовано у 8 бібліотеках. Заняття з англійської проводяться в бібліотеках: ім. Є. Плужника, ім. М. Костомарова, ім. В. Винниченка, ім. О. Матросова, з есперанто – у бібліотеці ім. І. Котляревського. Навчаючись, студенти мають можливість скористатися різноманітними словниками, довідковими матеріалами з фондів бібліотек.

У ЦРБ ім. Є. Плужника та бібліотеці ім. М. Костомарова проходять заняття факультету інформаційних технологій. Тут створено умови для спілкування студентів у соціальних мережах із рідними та друзями, у т. ч. за допомогою Wi-Fi.

Університетські заняття в бібліотеці

У 4 бібліотеках району організовано навчання студентів факультету прикладного мистецтва. У 7 групах охочі навчаються вишивати бісером, стрічками, в'язати, робити ляльки-мотанки, макраме, опановують основи флористики. До послуг студентів – добірки періодичних видань: «Бурда», «Діана», «Для дому та сім'ї» та ін. Також вони мають можливість проводити у книгозбірнях майстер-класи та виставки своїх робіт.

Бібліотеки залюбки надали б свої приміщення й іншим факультетам, наприклад найбільш запитуваним літературно-художньому та краєзнавства, але, на жаль, бракує приміщень, в яких одночасно можна було б розмістити 100 осіб. Однак бібліотечні працівники шукають інші можливості для співпраці з університетом. Зокрема, бібліотека ім. М. Костомарова надає індивідуальну інформацію лекторам-волонтерам факультету краєзнавства. Вони користуються списками, путівниками краєзнавчого характеру, прикладом, «Київська Швейцарія – Татарка», «З історії вулиць», що їх готує і видає інформаційно-бібліографічний відділ ЦРБ ім. Є. Плужника. Спільно з цим факультетом було проведено конкурс рефератів «Мій улюблений куточок Києва». Найкращі роботи експонуються в бібліотеці.

Студенти університету часто беруть участь у масових заходах бібліотек району, зокрема у днях інформації «Прикрасимо землю садами», «Органи самоорганізації населення – підмурак місцевих муніципалітетів» у бібліотеці ім. М. Костомарова, у зустрічі з народною артисткою України Р. Недашківською «Бути актором» та поетично-музичному вечорі «Перлини українського слова» в ЦРБ ім. Є. Плужника. Вони також часто відвідують музичні вистави театру «Нешоме» в бібліотеці ім. О. Шварцмана та коктейль-презентації під час проведення фотовиставок у бібліотеці ім. В. Винниченка.

Зазначимо, що робота зі студентами університету також спонукала бібліотекарів до активізації виставкової діяльності та пошуку її цікавих, креативних форм. Надзвичайно популярною є серія експресс-виставок «Фатальна пристрасність», героями яких стали Марко Вовчок, Ліля Брік, Зігмунд Фрейд, Жорж Санд. Живий інтерес викликали виставки «Ти – сестра моя» (про Марину й Ариадну Цветаєвих, Лілю Брік і Ельзу Тріоле, Теффі та Міру Лохвицьку), «Найвідоміші сімейні пари світу», «Її українська величність» та ін.

Мала успіх і виставка «Небуденні дарунки». В її першій частині – «В історії» – експонувалися матеріали щодо романтичних подарунків, котрі в різні часи робили відомі історичні особи. Кілька газетних публікацій, книги «Історія прекрасної бітинки» Є. Лоек та «Уманське чудо» розповідають про парк «Софіївка», який граф Потоцький подарував своїй коханій дружині. Також було подано інформацію про царські дарунки імператриці Катерини II своїм фаворитам Григорію Орлову та Григорію Потьомкіну, не менш вражаючі історії про Клеопатру, Наполеона Бонапарта і Жо зефіну, Миколу II. У другій частині – «В літерату-

рі» – демонструвалися книги з розповідями про дари: «Подарунок на іменини» М. Коцюбинського, «Дари волхвів» О'Генрі, «Гранатовий браслет» О. Купріна, «Місячний камінь» У. Коллінза, «Принцеса Греза» Л. Лузіної та ін. Доречним доповненням експозиції стали афоризми про подарунки та есе «Як дарувати й приймати подарунки».

Становить інтерес і спільний проект з університетом – виставка «Весільна мить, спіймана у кадрі», багато світлин для якої було надано саме студентами навчального закладу.

Навіть улітку, коли в університеті настають канікули, раз на два тижні найактивніші студенти відві-

Виставка «Весільна мить, спіймана у кадрі»

дують відеоперегляди серіалу документальних фільмів під назвою «Гра долі» – захопливі загадкові історії про приватне життя відомих людей, які жили й творили в Україні. Ці фільми бібліотеці ім. М. Костомарова люб'язно надала студія «ВІАТЕЛ».

Значний інтерес студенти університету, інші літні користувачі бібліотек виявляють до вебліографічного покажчика «Час втілення відкладених мрій», підготовленого у 2011 р. ЦРБ ім. Є. Плужника. У ньому подано інформацію про сайти, присвячені питанням тривалості життя, профілактики старіння, рекомендації щодо того, як зберегти здоров'я, як реалізувати свій творчий потенціал, куди вирушити у подорож.

А подорожувати студенти університету люблять! Де тільки вони не були! Умань, Батурин, Почаїв, Глухів... Це неповний список міст, які вони відвідали. Бібліотеки й тут стали у пригоді – перед поїздками великий попит мали путівники «20 лучших экскурсий по Украине», «Україна, якою ми мандруємо», а також різноманітні дайджести, підготовлені бібліотекарями.

І нарешті – бібліотеки району здійснюють інформаційне забезпечення багатьох творчих заходів університету: готують сценарії, матеріали для вікторин до Новорічного карнавалу, Масляної, Гуморини, вечірки «Мода проходить – стиль ніколи»...

Ми живемо у суспільстві, в якому важливо бути молодим. Принаймні такий стереотип нав'язує нам агресивна реклама на ТБ. А унікальний «Університет третього віку» дає можливість людям поважного віку пристосуватися до непростого світу, робить їх життя насиченим та цікавим. І публічні бібліотеки м. Києва активно допомагають йому в цьому.

Виставка «Небуденні дарунки»

ШАНОВНІ КОЛЕГИ!

Національна парламентська бібліотека України підготувала та видала «Методичні рекомендації для авторів “Української бібліотечної енциклопедії”». В них викладено основні форми й методичні прийоми опрацювання і підготовки матеріалів, технічні вимоги до їх подання, типові схеми статей. На жаль, через обмежений тираж видання в нас немає можливості поширити його серед усіх зацікавлених. Для ознайомлення зі змістом методичних рекомендацій пропонуємо звернутися до сайту НПБУ: www.nplu.org

*О. Романюк, завідувач відділу
Публічної бібліотеки ім. Лесі Українки м. Києва*

**БЛОГ МЕТОДИСТА ЯК ІНСТРУМЕНТ
ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕКАРІВ ТА
ВПРОВАДЖЕННЯ БІБЛІОТЕЧНИХ ІННОВАЦІЙ**

АКТИВНА професійна позиція бібліотекаря залежить передусім від його компетентності: поінформованості, обізнаності з сучасними тенденціями. Але цього непросто досягти, коли, приміром у м. Києві, лише третина публічних бібліотек має доступ до Інтернету, а фахові періодичні видання, котрі стають найпершим джерелом поінформованості бібліотекарів, або неможливо передплатити через фінансові проблеми, або надходять нерегулярно, тобто вони є досить ненадійним каналом для розвитку професійної компетенції. Водночас, відповідно до сучасних вимог, підвищення кваліфікації повинно мати випереджувальний характер.

У 2008 р. IFLA представила список необхідних програм, що їх мають освоїти сучасні бібліотекарі для того, щоб якісно обслуговувати молодь, яка відвідує публічні бібліотеки. У бібліотекарів, котрі не володіють цими технологіями, мало шансів влаштуватися на роботу в бібліотеку, а ті, що працюють, можуть навіть втратити свою посаду. Від бібліотекарів вимагають вміння вести блоги, спілкуватися в чаті, соціальних мережах (Facebook, MySpace), твітері (Twitter), використовувати хостинги зображень (Flickr, Picasa), музику та аудіо, створювати тексти і презентації, здійснювати передплату новин (RSS), обмінюватися презентаціями (Slideshare) і т. ін. Якщо такі вимоги сьогодні висувають до бібліотекаря, то які вони мають бути до методиста?

Традиційно методичне забезпечення діяльності публічних бібліотек м. Києва здійснюється за допомогою комплексу активних, «живих» форм роботи: семінарів, навчально-практичних занять, групового та індивідуального консультування. Вивчається та поширюється найкращий досвід зарубіжних і вітчиз-

няних бібліотек шляхом підготовки методичних посібників, інформаційних листків. Двічі на рік видається бібліографічний бюлетень «Професіонал». Електронні версії цих видань виставляються на сайті Публічної бібліотеки імені Лесі Українки, в розділі «Методичні матеріали». Для розміщення документів у цьому розділі існують певні вимоги: це має бути повноцінне видання, оформлене з дотриманням усіх правил, з передмовою, змістом і т. ін. у форматі документа Word. Видання таких посібників закладається у план роботи відділу, і на їх підготовку відводиться час відповідно до певних норм. Усе це деякою мірою може позначатися на актуальності таких матеріалів, тоді як нинішній надзвичайно динамічний світ навколо нас потребує оперативного реагування на зміни як у суспільстві, так і у тенденціях розвитку бібліотек.

Отже, виникла потреба у пошуку нових шляхів здійснення методичної діяльності. Маючи певний досвід роботи в цьому напрямі, хочу поділитися ним із колегами.

Як методист, котрий уже багато років працює в бібліотеці, я давно відчувала потребу в каналі комунікації, що був би надійним джерелом для власної поінформованості, стимулював до освоєння сучасних інформаційних технологій та дозволяв оперативно інформувати працівників бібліотек про зміни та інновації в нашій роботі. Про блоги я чула, але сприймала їх як спрощений вид сайту, для створення і ведення якого потрібні спеціальні технічні знання.

Через різні обставини не змогла потрапити на навчання з Веб 2.0, яке проводить Центр безперервної інформаційно-бібліографічної освіти НАКККіМ. То-

му створювати власний блог довелося самотужки, з допомогою блогу відділу краєзнавчої літератури та бібліографії Публічної бібліотеки імені Лесі Українки. Саме з кліку на кнопку «Створити блог» і розпочалася історія блогу «Методична служба публічних бібліотек Києва» (<http://olga-methodlibkyiv.blogspot.com/>).

Чи полегшує ведення блогу життя методисту? Однозначно ні. Кожен допис вимагає часу на осмислення, на підготовку гаджетів, відстеження та реагування на коментарі. До того ж будь-який блогер прагне, щоб його дописи читало якомога більше відвідувачів. А це потребує додаткової роботи з просування матеріалів блогу в соціальних мережах, зокрема у Facebook. Тоді чому доцільно займатися цією роботою?

По-перше, блог допомагає оперативно донести до колег певні рекомендації, обговорити аспекти діяльності й проблеми, продемонструвати нове та краще, обмінятися матеріалами і корисними посиланнями. На жаль, бібліотеки часто працюють «на себе», нехтуючи найважливішим принципом менеджменту якості – «орієнтація на користувача». Тому матеріал для блогу намагаюся підбирати з урахуванням цього принципу, дбаючи про взаємодію з партнерами, підвищення іміджу бібліотеки на інформаційному ринку і т. ін.

По-друге, блог допоміг мені знайти багато друзів та однодумців за тисячі кілометрів, з якими маю намір і далі підтримувати зв'язки. Вихід із професійної й географічної ізоляваності вдалося знайти передусім у блогосфері.

По-третє, вести блог – це цікаво. Спочатку просто прагнула дізнатись, як усе виглядає зсередини, спробувати розібратись у технології створення веб-ресурсу. А тепер блог постійно стимулює мене до освоєння нових сервісів. Потреба в донесенні інформації в різних її формах спонукала до поступового оволодіння різними налаштуваннями, віджетами – гаджетами та іншими премудростями блогу. А далі виникла необхідність в освоєнні інших сервісів Інтернету – SlideShare, You Tube, Calameo тощо. Адже у блозі можна розмістити не лише текст та фотографії, а й електронну презентацію, відеоролик і навіть цілу брошуру. Для навчання використовую відеоуроки, що їх пропонує Інтернет. Не соромлюся запитувати більш досвідчених блогерів у Facebook чи читачів блогу. Вбудовані в блог rss-потіки дають можливість оперативно відстежувати оновлення матеріалів на блогах як київських публічних бібліотек, так і інших, що є цікавими у професійному плані. Значною мірою економить час для ознайомлення з новинами Google, що стосуються діяльності бібліотек, зокрема публічних, доданий на блог гаджет новин.

Четвертою причиною доцільності ведення блогу є те, що його матеріали завжди стануть у пригоді, коли, наприклад, виникне потреба у терміновій підготовці публічного виступу. Його успіх, зацікавленість аудиторії забезпечить демонстрація візуальних матеріалів: фотографій, відеофільмів, презентацій.

І ще одне, що спонукає до ведення блогу. Як говорить давня мудрість, «ділися з іншими тим, що подобається тобі самому». Тому коли я бачу, як інформація з блогу використовується в практичній діяльності бібліотек – в організації бібліотечного простору, книжкових виставок, запровадженні нових послуг чи форм реклами, то дістаю велике моральне задоволення.

Чи покращив блог якість методичного забезпечення роботи бібліотек ЦБС м. Києва? Вважаю, що так. Регулярне висвітлення найбільш актуальних проблем, перспективних форм і методів бібліотечної роботи помітно впливає на розвиток окремих напрямів діяльності, на творчий пошук, ділову ініціативу і впровадження інновацій.

При написанні статей для блогу віддаю перевагу темам, що мають практичне значення для бібліотекарів і стимулюють до дії. Якщо це досвід бібліотек зарубіжних країн, то враховую можливості для його застосування в умовах українських реалій. Значну увагу приділяю кращому досвіду роботи бібліотек Києва (кожна п'ята публікація), адже будь-яка з них має свої сильні напрями діяльності, варті уваги.

Також контент блогу включає: відомості про події літературно-мистецького життя, що відбуватимуться найближчим часом; підготовлені на запити колег довідки та індивідуальні консультації з окремих питань, котрі, на мою думку, можуть бути корисними й іншим бібліотечним фахівцям; ключові слова, за якими шукачі інформації в Інтернеті потрапляють на блог; актуальну і корисну інформацію з Інтернету й фахових періодичних видань тощо.

Кількість переглядів публікацій також є орієнтиром при виборі тематики дописів. До прикладу, найбільшу популярність мають дописи, які містять рекомендації щодо планування роботи, з актуальних проблем діяльності, а також такі, що висвітлюють цікавий досвід роботи вітчизняних та зарубіжних бібліотек.

З часу створення блогу (червень 2010 р.) його переглянуло понад 125 тисяч осіб. Та для мене як автора блогу важливою є не кількість переглядів, прихильників чи ще якісь цифрові показники, а результат розгляду певної теми, розміщення інформації. Так, допис, в якому висвітлювався інноваційний досвід російських колег зі створення відеореклами книг, не мав жодного коментаря, але через певний час їх розробки було впроваджено в одній із бібліотек Дніпровського району. Отже, важливим є результат, завдяки якому можна говорити про зростання ролі бібліотек у житті суспільства, зміни в професійній свідомості бібліотекарів, покращення якості бібліотечних послуг.

Сьогодні переді мною як автором блогу стоять кілька завдань. По-перше, сприяти виробленню у колег звички заходити на ресурс регулярно. Для цього дописи мають з'являтися досить часто, бути інформаційно насиченими, щоб відвідування блогу стало для колег приємною частиною щоденної рутини.

ни, постійною звичкою – чимось таким, що вони роблять, навіть не задумуючись про це. По-друге, допомогти колегам перебороти психологічний бар'єр і викликати бажання прокоментувати певні матеріали, стати учасником обговорення на форумі. Прикро, що думка методиста ще й досі сприймається як беззаперечний припис.

Наразі працюю над тим, аби розмішувани матеріали викликали резонанс у професійному співтоваристві, ставали приводом для налагодження зворотного зв'язку з читачами блогу. І тут доречними, на мій погляд, є слова Б. Шоу: «Якщо ви маєте яблуко і я маю яблуко і ми обмінємося цими яблуками, то у вас і в мене залишиться по одному яблуку. А якщо ви маєте ідею і я маю ідею і ми обмінємося цими ідеями, то у кожного буде по дві ідеї».

І останнє. З-поміж усіх українських бібліотечних блогів (а їх кількість стрімко зростає) саме таких, які ведуть методисти, небагато. Це, зокрема, блог науково-методичного відділу Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка «Методист бібліотеки» (рос. мовою; metodist-biblioteki.blogspot.com), блог науково-методичного відділу Чернігівської ОУНБ ім. В. Г. Короленка «Третій поверх» (<http://3poverh.blogspot.com>), блог проблемно-аналітичного відділу Луганської обласної бібліотеки для юнацтва «Нас цьому не учили» (рос. мовою; <http://parametod.blogspot.com>).

Отже, якщо ви відкриті для нового, готові до спілкування, вмієте ділитися знаннями та ідеями, зацікавлені й дружелюбні, не боїтеся публічності, – приєднуйтеся до спільноти блогерів!

БІБЛІОТЕКА В ПРАВОВОМУ ПОЛІ

*Н. Розколуна,
учений секретар
Національної парламентської бібліотеки України*

РІШЕННЯ, НЕБЕЗПЕЧНЕ ДЛЯ БІБЛІОТЕК, АБО НОВА ІНСТРУКЦІЯ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ

НАКАЗОМ від 12.03.2012 № 333 Міністерство фінансів України затвердило нову Інструкцію щодо застосування класифікації видатків бюджету [4]. У цій інструкції порівняно з попередньою з'явилися лише незначні зміни. Однак вони, без перебільшення, є катастрофічними для бібліотек. Так, згідно з новим нормативно-правовим актом, за кодом економічної класифікації (КЕКВ) 1131 здійснюється «придбання або передплата періодичних, довідкових, інформаційних видань, придбання та виготовлення підручників та книг. За цим кодом видатки на поповнення бібліотечних фондів не здійснюються». До КЕКВ 2110 «Придбання обладнання і предметів довгострокового користування» належать «видатки на поповнення музейних та бібліотечних фондів, придбання та випуск підручників для бібліотечних фондів навчальних закладів».

Це означає, що передплата періодичних видань для всіх бюджетних організацій здійснюється за КЕКВ 1131 і лише для бібліотек – за КЕКВ 2110. Із наказу Мінфіну випливає висновок про те, що тільки в бібліотеках періодика є «предметом довгострокового користування». Тобто певний матеріальний об'єкт змінює свої властивості залежно від суб'єкта, який його придбав. Подібного прикла-

ду навести не можна, хоч як би ми напружували пам'ять, тому що це суперечить як законам природи, так і здоровому глузду...

До того ж в Україні діє Класифікація індивідуального споживання за цілями (КІСЦ), затверджена наказом Держкомстату від 29.12.2007 № 480 [6]. Згідно з цим нормативним актом, «для створення національної класифікації, відповідно до рекомендацій Євростату, було використано європейську класифікацію СОІСОР-HBS-2003 у незмінному вигляді».

Згідно з КІСЦ та європейськими стандартами, періодика відноситься до товарів короткострокового користування.

Очевидним є той факт, що автори нової Інструкції щодо застосування класифікації видатків бюджету сплутали поняття користування (використання) та зберігання. Однак у тлумачних словниках української мови, зокрема найавторитетнішому академічному – «Словнику української мови», вказані поняття не ототожнюються. Так, зберігати – означає тримати що-небудь у певних умовах, оберігаючи від

псування, руйнування [7]. А користуватися чимось – уживати, використовувати що-небудь для власних потреб [8].

Отже, періодичні видання не є предметом довгострокового користування. Газета має строк корисного використання кілька днів, журнал – кілька місяців. Після цього вони стають неактуальними та набувають ознак архівного документа, тобто документа, який уже виконав свою функцію, але може зберігатися як об'єкт, що становить певну наукову або історичну цінність.

Періодичні видання для окремих бібліотек стають предметом саме довгострокового (депозитарного) зберігання:

– національні, державні та обласні універсальні наукові бібліотеки зберігають обов'язкові примірники періодичних видань, отриманих ними відповідно до Закону України «Про обов'язковий примірник документів» та постанови Кабінету Міністрів України від 10.05.2002 № 608 «Про порядок доставляння обов'язкових примірників документів» [2; 3];

– центральні бібліотеки (обласні універсальні наукові, центральні районні та міські) зберігають примірники місцевих періодичних видань як частину краєзнавчого фонду відповідного краю на підставі наказу Міністерства культури і мистецтв України від 11.06.1996 № 314 «Про затвердження Положення про краєзнавчу роботу бібліотек системи Міністерства культури і мистецтв України».

Збереження іншими бібліотеками періодичних видань не передбачено жодними нормативно-правовими актами.

Варто також зазначити, що окремі періодичні видання перебувають на довгостроковому зберіганні не лише в бібліотеках, а й в архівних установах. Однак архіви мають передплачувати періодику за КЕКВ 1131...

Періодичні видання, які втратили актуальність та зберігаються в бібліотеках, запитується користувачами в окремих випадках, що становить, наприклад у Національній парламентській бібліотеці України, менше 1% від річного обсягу видачі документів.

Таким чином, поняття «довгострокове зберігання» не є синонімом поняття «довгострокове користування».

Періодичні видання в бібліотеках, як і в усіх інших бюджетних установах, не є предметом довгострокового користування.

Звертаємо також увагу на наказ Головного управління Державного казначейства України від 10.12.1999 № 114 (із наступними змінами) «Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ та Порядку застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ» [5].

Цим нормативно-правовим актом узяття на балансний облік періодичних видань не передбачено. Така позиція є правильною, тому що вона враховує природу періодичних видань (дуже малий

строк корисного використання). Зокрема, на субрахунку 112 «Бібліотечні фонди» обліковуються лише книги.

Тому з 17.04.2012, моменту набрання чинності наказу Мінфіну від 12.03.2012 № 333 «Про затвердження Інструкції щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету та Інструкції щодо застосування класифікації кредитування бюджету», виникла суперечність: періодичні видання не обліковуються на рахунках балансового обліку, але закуповуються бібліотеками як предмети довгострокового користування.

Крім того, варто нагадати, що КЕКВ 2110 відноситься до видатків розвитку. Не можна погодитися з тим, що видатки на закупівлю періодичних видань (які не обліковуються на балансових рахунках та мають дуже малий строк корисного використання, не є предметом довгострокового користування) здійснюватимуться саме як видатки розвитку.

І ще один неприємний факт: востаннє бібліотекам сфери управління Мінкультури (4 національні та 2 державні) видатки за КЕКВ 2110 на закупівлю книг передбачалися в 2004 р. Уже восьмий рік поспіль ці бібліотеки не закуповують книги для поповнення своїх фондів, що призвело до виникнення лакун (прогалин) у фондах, які вже ніколи не можна буде заповнити. Вказаний факт суперечить Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» [1].

У разі, якщо й асигнування на передплату періодичних видань виділятимуться так само, як і на закупівлю книг, національні та державні бібліотеки сфери управління Мінкультури опиняться на узбіччі інформаційних процесів та не зможуть виконувати свої статутні функції.

І наостанку не можна не запитати авторів нової Інструкції щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету: що спонукало їх прийняти та надати чинності цьому нормативно-правовому акту в момент, коли вже прийнято державний і місцевий бюджети, а бібліотекам на 2012 р. затверджено видатки на передплату періодичних видань за КЕКВ 1131?

Список використаних джерел

1. Україна. Закони. Про бібліотеки і бібліотечну справу : [Закон України від 27.12.1995 зі змінами станом на 01.01.2010]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/lawsshow/%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%B1%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BA%D0%B8>
2. Україна. Закони. Про обов'язковий примірник документів : [Закон України від 09.04.1999 зі змінами станом на 05.02.2012]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/595-14>
3. Україна. Кабінет Міністрів. Про порядок доставляння обов'язкових примірників документів : Постанова від 10.05.2002 № 608. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/608-2002-%D0%BF>

4. Україна. Міністерство фінансів. Про затвердження Інструкції щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету та Інструкції щодо застосування класифікації кредитування бюджету : наказ від 12.03.2012 № 333. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0456-12>

5. Україна. Державна казначейська служба. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ та Порядку застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ : наказ Голов. упр. Держ. казначейства України від 10.12.1999 № 114. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0890-99>

6. Україна. Державна служба статистики. Про затвердження Класифікації індивідуального споживання за цілями : наказ Держ. ком. статистики України від 29.12.2007 № 480. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

7. Словник української мови / [АН УРСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін.]. – К. : Наук. думка, 1972. – Т. 3. – С. 428.

8. Словник української мови / [АН УРСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін.]. – К. : Наук. думка, 1973. – Т. 4. – С. 290.

Згідно із Законом України «Про пожежну безпеку» (1993), Правилами пожежної безпеки в Україні (2004), в будь-якому закладі повинні бути розроблені та затверджені нормативні документи, які встановлюють загальні вимоги з пожежної безпеки та є обов'язковими для виконання всіма членами колективу.

Пропонуємо вашій увазі матеріал фахівця з пожежної безпеки та зразок інструкції, котрі можуть стати у пригоді й публічним бібліотекам з інформаційної та правової точок зору.

А. Рожков¹, голова комітету з пожежної та техногенної безпеки і цивільного захисту громадської ради Держтехногенбезпеки України

ПОЖЕЖНА БЕЗПЕКА В ПРИМІЩЕННЯХ ШКІЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ²

ПРИ горінні книг, журналів, документів утворюється багато диму та інших небезпечних продуктів горіння. Пожежі у бібліотеках часто призводять до обвалення стелажів та завалення проходів між ними. Небезпечні фактори таких пожеж здатні створювати реальну загрозу життю й здоров'ю людей, які перебувають у таких приміщеннях, та в будівлі школи. Щоб запобігти виникненню пожежі в приміщенні шкільної бібліотеки та, якщо пожежа все ж таки сталася, уникнути її розповсюдження на інші приміщення, необхідно дотримуватися вимог пожежної безпеки й проводити відповідні профілактичні заходи.

Де має бути розташована шкільна бібліотека

Шкільна бібліотека, як правило, займає кілька приміщень (найпоширеніші – абонемент, читальний зал та книгосховище), які можуть розташовуватися на різних поверхах шкільної будівлі. Проте приміщення, в яких перебувають користувачі бібліотеки (абонемент та читальний зал), не можуть розміщуватися у підвальному та цокольному поверхах.

Приміщення бібліотеки повинні відділятися від приміщень іншого призначення протипожежними перегородками та перекриттями. Двері приміщень книгосховища, а також кімнат, де зберігаються облікові документи, також мають бути протипожежними.

Приміщення бібліотек слід обладнати установками автоматичного пожежогасіння.

Облаштування в приміщеннях бібліотеки безшумної підлоги та звукоізоляції із застосуванням синтетичних матеріалів дозволяється лише за умови використання нетоксичних матеріалів на негорючій основі та за умови узгодження з органами державного пожежного нагляду.

Усі приміщення шкільної бібліотеки мають бути обладнані системами автоматичної пожежної сигналізації.

На кожному поверсі, де розташовані бібліотечні приміщення, має бути не менше ніж два переносних (порошкових, водопінних або водяних) вогнегасники з масою заряду вогнегасної речовини 5 кг і більше.

¹ А. Рожков є також автором декількох книг із цієї теми. Він – член Української спілки виробників протипожежної продукції та послуг, підполковник у відставці. З його активною участю розробляються відповідні нормативні акти, проводиться профілактична інформаційна робота з пожежної безпеки тощо.

² Передруковується з журналу «Бібліотечно-інформаційний центр» (№ 8, 2011).

Як обладнати бібліотеку

Приміщення бібліотеки обладнуються стелажами, виготовленими з негорючих матеріалів. В окремих випадках, за погодженням з органами державного пожежного нагляду, дозволяється встановлювати дерев'яні стелажі, оброблені вогнезахисними речовинами згідно з ГОСТ 16363-98 «Средства огнезащитные для древесины. Методы определения огнезащитных свойств». Як допоміжне та спеціальне обладнання можна використовувати металеві шафи, сейфи, шафи-стелажі, а також відсіки-бокси з металевими перегородками і полицями.

Відстань між стаціонарними стелажими та шафами має відповідати таким нормам:

- між рядами стелажів і шаф (головний прохід) – не менш ніж 1,2 м;
- між стелажими (прохід) – не менш ніж 0,8 м (між стелажими, на яких зберігаються картографічні документи, – не менш ніж 1,1 м);
- між зовнішньою стіною будівлі та стелажими (шафами), паралельними стіні, – не менш ніж 0,8 м;
- між стіною та торцями стелажів або шаф (обхід) – не менш ніж 0,5 м;
- між підлогою та нижньою полицею стелажу чи шафи – не менш ніж 0,2 м, у цокольних приміщеннях – не менш ніж 0,3 м;
- між стелажими та приладами опалювальної системи – не менш ніж 1,1 м.

Ширина проходів між стелажими з висувними шухлядами, сейфами тощо має відповідати особливостям цього обладнання.

Відстань від ламп до стелажів має бути не меншою за 0,5 м.

У приміщеннях бібліотеки обов'язково мають бути вогнегасники. Їх кількість розраховується таким чином: на кожні 50 м² площі підлоги приміщення – по одному вуглекислотному вогнегаснику з величиною заряду вогнегасної речовини 3 кг і більше.

Дозволені до експлуатації вогнегасники повинні мати:

- облікові (інвентарні) номери за прийнятою в школі системою нумерації;
- пломби на пристроях ручного пуску;
- бирки та маркувальні написи на корпусі, червоне сигнальне забарвлення згідно з державними стандартами.

Заходи пожежної безпеки

Для кожної шкільної бібліотеки має бути розроблена інструкція про заходи пожежної безпеки (зразок інструкції див. на с. 24–26). Ця інструкція повинна вивчатися під час проведення протипожежного інструктажу і проходження пожежно-технічного мінімуму та бути вивішена на видному місці у бібліотеці.

Кожне приміщення бібліотеки повинно мати план евакуації на випадок виникнення пожежі та окрему інструкцію про порядок дії під час пожежі.

Усі працівники та відвідувачі бібліотеки мають бути ознайомлені з правилами пожежної безпеки. Відмітку щодо проведення такого ознайомлення слід робити в абонентській картці читача за його особистим підписом.

Варто пам'ятати, що у приміщеннях бібліотеки забороняється:

- користуватися електронагрівальними приладами (кип'ятильниками, чайниками, плитками, камінами тощо), які не передбачені технологічним процесом, крім спеціально призначених і обладнаних для цього приміщень;
- користуватися газовими паяльниками, паяльними лампами або будь-якими іншими приладами, що створюють відкрите полум'я;
- здійснювати прибирання із застосуванням бензину, керосину, ефіру, інших вогнебезпечних розчинників;
- залишати без нагляду підключене до електромережі енергоємне обладнання;
- оббивати стіни приміщень матеріалами, які не оброблені або не просочені вогнезахисними сумішами;
- захарачувати проходи між стелажими;
- зберігати книги поблизу батарей центрального опалення;
- ставити / класти на стелажі, шафи й електрообладнання сторонні предмети;
- палити.

Нормативні документи

– НАПБ А. 01.001-2004. Правила пожежної безпеки в Україні : затв. наказом М-ва України з надзвичайних ситуацій від 19.10.2004 № 126. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1410-04>

– НАПБ В. 01.050-98/920. Правила пожежної безпеки для закладів, установ і організацій системи освіти України : затв. наказом М-ва освіти України ГУДПО МВС України від 30.09.98 № 348/70. – Офіц. вісн. України. – 2001. – № 12. – С. 213, ст. 515

– Правила пожежної безпеки для державних архівних установ України : затв. наказом Держ. ком. архівів України від 8.05.2003 № 68. – Режим доступу : <http://www.archives.gov.ua/Law-base/SCAU/index.php?2003-68>

– ДБН В. 2.2-9-2009. Громадські будинки і споруди : затв. наказом М-ва регіонал. розвитку та буд-ва України від 30.12.2009 № 705. – Режим доступу : <http://document.ua/budinki-i-sporudi.-gromadskibudinki-ta-sporudi.-osnovni-pol-nor20013.html>

– ДБН В. 2.2-3-97. Будинки та споруди навчальних закладів : затв. наказом Держкоммістобудування України від 27.06.1996 № 117. – Режим доступу : http://www.uazakon.com/documents/date_b6/pg_gscqss.htm.

ІНСТРУКЦІЯ

про заходи пожежної безпеки у приміщеннях шкільної бібліотеки

1. Галузь застосування

1.1. Ця Інструкція поширюється на приміщення бібліотеки учбового закладу і визначає вимоги щодо забезпечення їх пожежної безпеки.

1.2. Інструкція є обов'язковою для вивчення та виконання усіма працівниками, які перебувають у приміщеннях бібліотеки, відвідувачами, учнями, а також обслуговуючим персоналом.

2. Вимоги пожежної безпеки

2.1. Усі працівники бібліотеки під час прийняття на роботу повинні проходити протипожежний інструктаж та перевірку знань з питань пожежної безпеки.

2.2. Будь-які перепланування, зміни функціонального призначення приміщень шкільної бібліотеки здійснювати лише за наявності проектної документації, яка пройшла попередню експертизу на відповідність нормативним актам з питань пожежної безпеки з позитивним результатом в органах державного пожежного нагляду.

2.3. Приміщення бібліотеки мають бути забезпечені відповідними знаками безпеки згідно з ДСТУ 130 6309:2007.

2.4. Меблі та обладнання бібліотеки мають розміщуватися так, щоб забезпечити вільний евакуаційний прохід до виходу з приміщення (завширшки не менше ніж 1,0 м).

2.5. Евакуаційні шляхи та виходи слід завжди утримувати вільними, нічим не захащувати.

2.6. Світильники евакуаційного освітлення мають вмикатися з настанням сутінків, шляхи евакуації, що не мають природного освітлення, повинні постійно освітлюватися електричним світлом.

2.7. Евакуаційні виходи повинні бути позначені покажчиками з написом «Вихід» білого кольору на зеленому фоні, світлові покажчики «Вихід» повинні постійно бути справними.

2.8. У міру накопичення легкозаймистих відходів (використаного паперу тощо), а також після закінчення роботи їх слід прибирати у спеціально відведені сміттєзбірники.

2.9. Документи, папір та інші горючі матеріали слід зберігати на відстані:

– від електрощитів, електрокабелів, проводів – не менше ніж 1,0 м;

– від світильників – 0,5 м;

– від приладів опалення – 0,25 м.

2.10. Відстань від ламп до стелажів має бути не меншою за 0,5 м.

2.11. Відстань між стаціонарними стелажими та шафами має відповідати таким нормам:

– між рядами стелажів і шаф (головний прохід) – не менш ніж 1,2 м;

– між стелажими (прохід) – не менш ніж 0,8 м (між стелажими, на яких зберігаються картографічні документи, – не менш ніж 1,1 м);

– між зовнішньою стіною будівлі та стелажими (шафами), паралельними стіні – не менш ніж 0,8 м;

– між стіною та торцями стелажів або шаф (обхід) – не менш ніж 0,5 м;

– між підлогою та нижньою полицею стелажу чи шафи – не менш ніж 0,2 м, у цокольних приміщеннях – не менш ніж 0,3 м;

– між стелажими та приладами опалювальної системи – не менш ніж 1,1 м.

2.12. Ширина проходів між стелажими з висувними шухлядами, сейфами тощо повинна відповідати особливостям цього обладнання.

2.13. Електромережі, електроприлади та апаратура мають експлуатуватися лише у справному стані з урахуванням вказівок і рекомендацій заводів-виробників.

2.14. У разі пошкодження електромереж, вимикачів, розеток та інших електроприладів слід негайно вимкнути їх і вжити необхідних заходів щодо приведення до пожежобезпечного стану.

2.15. Електрощити, групові електрощити мають бути оснащені схемами підключення споживачів з пояснючими написами і вказаним значенням номінального струму апарата захисту (плавкої вставки).

2.16. Установлення на горючі основи (конструкції) електророзеток, вимикачів, перемикачів та інших подібних апаратів допускається лише з підкладанням під них суцільного негорючого матеріалу, що виступає за габарити апарата не менше ніж на 0,01 м.

2.17. Засоби протипожежного захисту слід утримувати у справному стані. Усі працівники бібліотеки зобов'язані вміти користуватися вогнегасниками, іншими первинними засобами пожежогасіння та внутрішніми пожежними кранами, знати місця їх розташування.

2.18. Пожежні крани мають бути укомплектовані пожежними рукавами та стволами однакового з ними діаметра, а також важелями для полегшення відкриття вентилів, утримуватися справними й доступними для використання. Не рідше одного разу на шість місяців вони мають перевірятися на працездатність ліцензованою організацією, яка здійснює їх технічне обслуговування.

2.19. Пожежні рукави слід утримувати сухими, складеними в «гармошку» або подвійну скатку, приєднаними до крана та ствола. Використання пожежних рукавів для господарських та інших потреб, не пов'язаних із пожежогасінням, не допускається.

2.20. Пожежні шафи для розміщення кранів слід пломбувати, і вони повинні мати отвори для провітрювання.

2.21. На дверцятах пожежних шаф ззовні після літерного індексу «ПК» слід зазначити порядковий номер

крана та номер телефону для виклику пожежної охорони. Улаштовуючи шафи, слід урахувати можливість розміщення в них двох вогнегасників.

2.22. Використання пожежних рукавів для господарських та інших потреб, не пов'язаних з пожежогасінням, не допускається.

2.23. Пожежні крани повинні постійно бути справними і доступними для використання.

2.24. Вибір типу та визначення необхідної кількості вогнегасників необхідно здійснювати згідно з чинними Типовими нормами належності вогнегасників та галузевими правилами пожежної безпеки.

2.25. На поверсі, де розташована бібліотека, має бути не менше ніж два переносних (порошкових, водопінних або водяних) вогнегасники з масою заряду вогнегасної речовини 5 кг і більше. Крім того, на кожні 50 м² площі підлоги приміщення бібліотеки слід передбачати по одному вуглекислотному вогнегаснику з величиною заряду вогнегасної речовини 3 кг і більше.

2.26. Відстань від найвіддаленішого місця у бібліотеці до вогнегасника не повинна перевищувати 10 м.

2.27. Вогнегасники в місцях розміщення не повинні створювати перешкоди під час евакуації людей.

2.28. Підходи до місця розташування вогнегасників мають бути завжди вільними. Періодичний огляд вогнегасників має здійснюватися особою, відповідальною за пожежну безпеку не рідше одного разу на місяць.

2.29. Місця розташування вогнегасників слід позначати вказівними знаками згідно з чинними державними стандартами.

2.30. Усі приміщення бібліотеки повинні бути обладнані системами автоматичної пожежної сигналізації.

2.31. Пожежні сповіщувачі повинні функціонувати цілодобово й постійно утримуватися в чистоті. До них має бути забезпечений вільний доступ.

2.32. Відстань від складованих матеріалів і обладнання до сповіщувачів повинна бути не менше ніж 0,6 м.

2.33. В усіх, незалежно від призначення, приміщеннях, які після закінчення роботи замикаються і не контролюються черговим персоналом, з усіх електроустановок та електроприладів, а також з мереж їх живлення повинна бути відключена напруга (за винятком чергового освітлення, протипожежних та охоронних установок, а також електроустановок, що працюють цілодобово).

2.34. Відповідальний за пожежну безпеку після закінчення роботи зобов'язаний:

– ретельно оглянути всі приміщення бібліотеки, пересвідчитись у тому, що нема порушень, які можуть призвести до виникнення пожежі;

– вимкнути освітлення, знеструмити прилади та обладнання (за винятком електрообладнання, яке відповідно до вимог роботи має працювати цілодобово).

3. У приміщеннях бібліотеки забороняється

3.1. Улаштовувати тимчасові електромережі, застосовувати саморобні некалібровані плавкі вставки в запобіжниках і саморобні подовжувачі, які не відповідають вимогам Правил улаштування електроустановок, прокладати електричні проводи безпосередньо по горючій основі, експлуатувати світильники зі знятими ковпаками (розсіювачами).

3.2. Використовувати вимикачі та штепсельні розетки для розвішування на них одягу або інших предметів, обгортати електролампи й світильники папером, заклеювати ділянки електропроводки горючою тканиною, папером.

3.3. Користуватися електронагрівальними приладами (кип'ятильниками, чайниками, плитками, камінами тощо), крім спеціально призначених і обладнаних для цього приміщень.

3.4. Залишати без нагляду ввімкнені в електромережу кондиціонери, комп'ютери тощо, порушувати правила експлуатації електроприладів.

3.5. Захарашувати підходи до засобів пожежогасіння, використовувати пожежні крани, рукави й пожежний інвентар не за призначенням.

3.6. Використовувати для зберігання документів, різних матеріалів, предметів та інвентарю шафи (ніші) інженерних комунікацій.

3.7. Проводити зварювальні та інші вогневі роботи без оформлення відповідного дозволу (наряду-допуску), застосовувати легкозаймисті рідини.

3.8. Улаштовувати на шляхах евакуації пороги, виступи, турнікети, двері розсувні, підйомні, такі, що обертаються, та інші пристрої, які перешкоджають вільній евакуації людей.

3.9. Захарашувати шляхи евакуації (коридори, проходи, сходові марші й площадки, вестибюлі, холи, тамбури тощо) меблями, обладнанням, різними матеріалами, навіть якщо вони не зменшують нормативну ширину.

3.10. Застосовувати на шляхах евакуації горючі матеріали для облицювання стін і стель.

3.11. Розташовувати у тамбурах виходів гардероби, вішалки для одягу, пристосовувати їх для зберігання, у т. ч. тимчасового, будь-якого інвентарю та матеріалів.

3.12. Установлювати телекамери в проходах таким чином, щоб вони перешкождали евакуації людей.

3.13. Устеляти підлогу на шляхах евакуації ковзкими матеріалами.

3.14. Користуватися газовими паяльниками, паяльними лампами або будь-якими іншими приладами, що створюють відкрите полум'я.

3.15. Здійснювати прибирання із застосуванням бензину, керосину, ефіру, інших вогнєнебезпечних розчинників.

3.16. Залишати без нагляду підключене до електромережі енергоємне обладнання.

3.17. Оббивати стіни приміщень матеріалами групи горючості Г3, Г4, які не оброблені або не просочені вогнезахисними сумішами.

3.18. Захаращувати проходи між стелажми, зберігати книги поблизу батарей центрального опалення.

3.19. Ставити, класти на стелажі, шафи й електрообладнання сторонні предмети.

3.20. Палити.

4. Загальний порядок дій у разі пожежі

4.1. У разі виявлення пожежі (ознак горіння) співробітник бібліотеки зобов'язаний:

– негайно повідомити про це телефоном 101 пожежну охорону. При цьому необхідно назвати адресу об'єкта, вказати кількість поверхів будівлі, місце виникнення пожежі, обстановку на пожежі, наявність людей, а також повідомити своє прізвище;

– вжити (за можливості) заходів щодо евакуації людей (учнів), гасіння (локалізації) пожежі та збереження матеріальних цінностей;

– повідомити про пожежу керівника школи чи відповідну компетентну посадову особу та/або службу безпеки/охорони (за наявності);

– у разі необхідності викликати інші аварійно-рятувальні служби (медичну тощо);

– вимкнути, у разі необхідності, струмоприймачі та вентиляцію;

– розпочати гасіння пожежі наявними первинними засобами пожежогасіння;

– зустріти підрозділи пожежної охорони та надати їм консультаційну та іншу допомогу в процесі гасіння пожежі.

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

*А. Соляник, д. пед. н., професор,
декан факультету бібліотекознавства та інформатики
Харківської державної академії культури*

УДК 001.895:02 (045)

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕЧНИХ ІННОВАЦІЙ

Автор статті розкриває наслідки інноваційної діяльності з точки зору економічного, технократичного, соціопсихологічного підходів, дає визначення змісту поняття «інновація», пропонує оригінальну схему класифікації бібліотечних інновацій, обґрунтовує основні напрями в бібліотечно-інформаційному сервісі з урахуванням досвіду бібліотек Данії.

Ключові слова: бібліотечно-інформаційна сфера, інновація, інноваційна діяльність, бібліотечна інноватика, інноваційний процес, наукові дослідження, бібліотеки Данії.

ЗА останні 20 років у бібліотечно-інформаційній сфері України відбулися суттєві зміни, пов'язані з соціополітичними, економічними, технологічними перетвореннями. Саме з цими змінами в наш професійний лексикон увійшло поняття «інновація». Але нині більшість вітчизняних бібліотекознавців усвідомили, що інновація – це не опанування ринкових та комп'ютерних технологій, це ґрунтовне соціокультурне явище і років йому стільки ж, скільки й людській цивілізації.

Найоптимальнішим із багатьох визначень цього явища є таке: інновація – це результат цілеспрямованих змін, який виявляється в тому, що нова ідея доведена до стадії практичного застосування і дає позитивний економічний або соціальний ефект, котрий зумовлює прогресивний розвиток бібліотеки як соціального інституту.

В основі інновації завжди лежить нова ідея – продукт творчої інтелектуальної діяльності, але якщо ця

ідея не реалізована на практиці, то це ще не інновація. Реалізації нововведень із позитивним ефектом сприяють наукові підходи до організації інноваційної діяльності. Саме використання результатів наукових досліджень сприяє підвищенню якості роботи бібліотек за рахунок високої продуктивності й поліпшенню умов праці, позбавленню від рутинних процесів та операцій.

Зв'язок між інновацією та науковими дослідженнями має діалектичний характер – вони взаємопов'язані та взаємозумовлені і не існують одне без одного.

Уся еволюція бібліотекознавчої думки свідчить, що наукові дослідження завжди спрямовані на вироблення та впорядкування нових знань, які й є основою бібліотечних інновацій. З іншого боку – ефективне формування та запровадження новацій у бібліотечну практику потребує міцного наукового підґрунтя, використання наукових знань з метою вироблення якісно нових продуктів і послуг.

Аналіз наукових публікацій з інноватики дозволяє виокремити кілька підходів до дослідження сутності бібліотечних інновацій:

– економічний підхід, сутність якого – в аналізі рентабельності запровадження бібліотеками як суб'єктами інформаційного ринку новітніх платних продуктів і послуг, наявності прибутку від їх реалізації;

– технократичний підхід, сутність котрого полягає в дослідженні дифузії технологічних процесів, рівня комп'ютеризації, інтернетизації, автоматизації як основних засад інноваційного розвитку бібліотек;

– соціопсихологічний підхід – вивчення зрушень у структурі та функціях людських відносин, гармонізації професійної комунікації, коли якісно змінюються мислення, погляди та поведінка персоналу й користувачів бібліотек;

– управлінський підхід – орієнтований на розроблення теоретичних основ та механізмів реалізації інноваційного менеджменту, програм і проектів підтримки інноваційної діяльності бібліотек.

При різноманітті поглядів фахівців на зміст бібліотечних інновацій загально визаною є низка їх сутнісних ознак. Як завжди, цілеспрямовані зміни, що приводять до корисних суспільству результатів, та інновації сприяють:

– досягненню бібліотекою якісно нового стану функціонування;

– забезпеченню найповнішого задоволення інформаційних потреб користувачів і комфортності бібліотечного обслуговування;

– підвищенню продуктивності й полегшенню умов праці бібліотечного персоналу, розвитку його креативності та інтелектуального потенціалу.

У більшості випадків інновації дають можливість зменшити витрати на випуск одиниці інформаційної продукції, досягти заданих результатів при мінімізації всіх видів ресурсів.

Найважливіша функція наукових досліджень – це узагальнення та впорядкування нових знань, зокрема щодо видів бібліотечних інновацій. Їх класифікація нині вельми різноманітна і має великий евристичний потенціал.

За змістом та метою змін виокремлюють такі види інновацій:

– *продуктні* (що дають можливість оновлювати асортимент бібліотечних продуктів і послуг);

– *техніко-технологічні* (покликані вдосконалювати бібліотечні технології та сприяти технічній модернізації бібліотек);

– *організаційно-управлінські* (спрямовані на розвиток прогресивних форм праці та управління).

Що стосується продуктивних інновацій, то зразком їх запровадження нині є бібліотеки Данії. Нещодавно у фахівців Харківської державної академії культури була нагода поспілкуватися з професором Королівської школи бібліотекознавства та інформатики (м. Копенгаген) Гансом Елбесхаузенем, який провів у нашому навчальному закладі кілька майстер-класів. Зокрема, він зауважив, що, за результатами дослідження датських бібліотекознавців, сучасна

публічна бібліотека має обов'язково виокремлювати такі інноваційні зони бібліотечного сервісу:

– зону навчання користувачів новітніх телекомунікаційних технологій;

– зону проектної діяльності;

– зону релаксації та відпочинку;

– зону міжкультурної комунікації, що допомагає представникам національних меншин адаптуватися до новітнього соціокомунікаційного середовища.

Цей зарубіжний досвід варто взяти до уваги й вітчизняним бібліотекам.

Можна виокремити такі формальні ознаки класифікації інновацій:

за формою відтворення:

– *екстраполяція* – перенесення готових зразків нових продуктів та послуг у бібліотечну сферу;

– *інтерпретація* – осмислене запозичення нових рішень, наповнення їх новим змістом;

за рівнем новизни:

– *радикальні*;

– *модифікуючі*;

за реальністю характеру змін:

– *реальні*;

– *псевдоіновації*;

за масштабом реалізації:

– *фундаментальні*;

– *локальні*.

Бібліотечним менеджерам, які організують запровадження інновацій у практику, важливо знати структуру інноваційного циклу.

Першою його фазою є базисні інновації, що характерні для переломних періодів функціонування бібліотечного соціального інституту. Такі інновації породжують потік інновацій поліпшуючого та корегуючого типу, які ефективно підвищують якість роботи бібліотеки. Це *друга фаза циклу*.

На *третьій фазі* інноваційна активність стабілізується, але її структура погіршується: базисні інновації припиняються, поліпшуючі інновації стають більш дрібними й менш ефективними; виникають псевдоіновації, спрямовані на часткове покращення й пролонгацію терміну життя застарілої, приреченої на радикальну трансформацію системи. У результаті настає інноваційна криза, одночасно з якою зріють передумови для чергового вибуху – хвилі базисних інновацій, що розпочинають новий цикл інноваційного розвитку.

У процесі реалізації інновацій формується нова модель розвитку бібліотеки і завдання науки – пошук ефективних методик та інструментів використання інновацій для оновлення й удосконалення діяльності закладу.

Нині активно формується нова наукова дисципліна – *бібліотечна інноватика*, предметом вивчення якої є процеси ефективних змін бібліотечної діяльності, починаючи від розроблення ідей, що сприяють продуктивному розвитку бібліотек у нових соціальних умовах, їх адаптації до конкретних умов функціонування (через прикладні дослідження), – до реалізації ідей у реальний об'єкт змін та широкого розповсюдження інноваційних розробок у бібліотечній галузі.

Таким чином, увесь процес життєвого циклу інновації – від зародження ідеї до аналізу результативності змін – має супроводжуватися використанням науково-дослідницьких методів, які сприяють зменшенню ступеня ризиків від запровадження інновацій.

Саме результати наукових досліджень методологічно й методично забезпечують результативність проведення інноваційних змін. Для цього необхідна детальна наукова розробка й постійний моніторинг пропонуваніх інноваційних проектів, визначення критеріїв ефективності інноваційного розвитку бібліотеки.

Зокрема, одним із досягнень бібліотечної інновації як науки є окреслення особливостей реалізації продуктивних, сервісних та технологічних інновацій, виявлення їх якісних властивостей, розроблення стратегій диверсифікації бібліотечних продуктів і послуг. Так, у процесі розбудови асортиментної політики продуктивних змін бібліотека вирішує ряд важливих питань: що можна зробити для користувача, аби зекономити його сили, час, укріпити довіру до бібліотеки, покращити її позитивний імідж. Продуктивна інновація розпочинається із задуму, формується у новачку, далі – у нововведення і, зрештою, – в інновацію. Переваги нового виду інформаційного продукту визначаються ще на стадії задуму. Це здійснюється на основі вивчення попиту користувачів та структури ринку інформаційних продуктів і послуг.

Виокремлюють 5 категорій інноваційних властивостей традиційних бібліотечних продуктів: змістовні, естетичні, фізичні, символічні, сервісні.

В основу інноваційних властивостей бібліотечних послуг мають бути закладені такі категорії їх якості:

- етика відносин учасників процесу обслуговування;
- комфортність бібліотечного середовища;
- повнота та безвідмовність задоволення запитів користувачів;
- оперативність обслуговування;
- доступність послуг, зокрема за вартісними параметрами;
- конкретність і гнучкість бібліотечних послуг.

Науково обгрунтовано, що інноваційний процес у бібліотеці має проходити в декілька етапів.

На етапі ініціації інновацій відбувається:

- вивчення інноваційної ситуації, суперечностей та недоліків бібліотечної діяльності, що потребують запровадження новачків;
- оцінка можливостей бібліотеки та необхідних ресурсних витрат;
- вивчення досвіду роботи бібліотек та ринку бібліотечних новачків з метою відбору інновацій для впровадження.

На етапі прийняття рішень щодо необхідності змін:

- обгрунтування актуальності та послідовності змін;
- розроблення стратегічного плану та інноваційних програм розвитку бібліотеки;

– створення інноваційного проекту та інфраструктури для його реалізації, яка передбачає постачання необхідного обладнання, перепідготовку персоналу, фінансову та технологічну підтримку.

На етапі впровадження нововведень і перетворення їх в інновацію:

- нагляд та контроль за ходом інноваційного процесу, подолання психологічного опору змінам, стимулювання творчої активності бібліотекарів;
- оцінка ефективності й результативності інноваційної діяльності, розроблення і поширення інформації про нововведення та дифузії інновацій, перспективність яких підтверджена на практиці.

Таким чином, саме використання наукових методів допомагає нам уявити інноваційний процес як замкнутий цикл, простежити оновлення діяльності бібліотеки в контексті корисності змін для соціуму, спрогнозувати наслідки й забезпечити конкурентоспроможність бібліотек як суб'єктів інформаційного ринку. Науковці та практики мають іти пліч-о-пліч на цьому складному шляху, на якому я бажаю нам усім значних успіхів і великих звершень.

Список літератури

1. Вилегжаніна Т. Інновації – визначальний фактор розвитку бібліотек України / Т. Вилегжаніна // Бібл. планета. – 2009. – № 3. – С. 6–9.
2. Гусева Е. Н. Библиотеки и инновации: социальные и управленческие аспекты / Е. Н. Гусева // Науч. и техн. б-ки. – 2011. – № 6. – С. 28–41.
3. Гусева Е. Н. Инновации в библиотеках страны: подходы, проблемы, проекты / Е. Н. Гусева // Библиотечное дело – XXI век. – 2010. – № 1 (19). – С. 93–109.
4. Давидова І. О. Інноваційна політика бібліотек України: зміст та стратегії розвитку в інформаційному суспільстві : дис. ... д-ра наук з соц. комунікацій : 27.00.03 – Книгозн., бібліотекознавство, бібліографозн. / Давидова Ірина Олександрівна ; Харк. держ. акад. культури. – Х. : [Б. в.], 2008. – 444 с.
5. Инновации в библиотеках : сб. ст. / Рос. гос. б-ка, Науч.-исслед. отд. библиотековедения ; [сост.: М. Я. Дворкина, Е. Н. Гусева]. – М. : Пашков дом, 2010. – 131 с.
6. Ісаєнко О. О. Розвиток інноваційних складових технологій інформаційного обслуговування в провідних бібліотеках України / О. О. Ісаєнко // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2009. – № 2. – С. 42–48.
7. Качанова Е. Ю. Инновационно-методическая работа библиотек / Е. Ю. Качанова ; [науч. ред. А. Н. Ванеев] ; Хабар. гос. ин-т искусств и культуры. – СПб. : Профессия, 2007. – 335 с.
8. Матлина С. Г. Публичная библиотека: Пути инновационного развития : избранное / С. Г. Матлина. – СПб. : Профессия, 2009. – 391 с.
9. Романов П. С. Экономическая сущность библиотечных инноваций: взгляды зарубежных библиотечников / П. С. Романов // Науч. и техн. б-ки. – 2010. – № 3. – С. 39–46.

М. Комаренко,
головний бібліотекар
Національної парламентської бібліотеки України

РОБОТА ОБЛАСНИХ УНІВЕРСАЛЬНИХ НАУКОВИХ БІБЛІОТЕК З ФОРМУВАННЯ СВОЇХ ФОНДІВ у 2008–2010 роках

(Огляд)

БІБЛІОТЕЧНІ фонди є важливим науковим, культурним, освітнім та інформаційним ресурсом держави. Їх багатством та якістю визначається авторитет бібліотеки. Сучасний процес формування та управління фондами – це комплекс заходів, спрямованих на планомірне поповнення документних ресурсів, їх упорядкування відповідно до виду, мети і завдань бібліотеки, потреб користувачів.

Згідно із Законом «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (зі змінами станом на 2011 р.), органи державної влади та місцевого самоврядування повинні забезпечувати пріоритетне додаткове бюджетне фінансування ОУНБ відповідно до обсягів їх діяльності. Проте аналіз сучасного стану формування фондів провідних обласних книгозбірень свідчить про те, що за роки чинності цього закону так і не було створено дієвого механізму забезпечення бібліотек необхідними виданнями.

Станом на 01.01.2011 р. загальний фонд ОУНБ налічував 2 4658,33 тис. пр. документів. Аналіз динаміки його зростання, починаючи з 2008 р., показав, що надходження нових документів до обласних бібліотек не було стабільним. Це зумовлено низкою причин: незначним бюджетним фінансуванням, зростанням цін на видавничу продукцію, необхідністю проведення тендерів на закупівлю нових видань, відсутністю на місцевому рівні нормативних документів, які б гарантували надходження обов'язкового безоплатного примірника продукції регіональних та місцевих видавництв до фондів бібліотек, тощо. Взагалі ж у період, що розглядається, вилучення з фондів ОУНБ перевищило надходження на 9,52%.

Основним джерелом поповнення фондів обласних бібліотек є закупівля видань за бюджетні кошти. Так, у 2008 р. на комплектування бібліотечних фондів було спрямовано 9 219,6 тис. грн. (11,26% від загальної суми бюджетних надходжень; для порівняння: у 2007-му цей показник становив 13,03%), у 2009-му – 10 707,6 тис. грн. (11,74%), а в 2010-му при збільшенні суми асигнувань на 30 975,0 тис. грн. частка коштів на комплектування склала лише 10,12%. Причому в кожній ОУНБ – свій показник.

У 2008 р. тільки в Миколаївській, Вінницькій та Кіровоградській ОУНБ збільшено обсяги коштів, виділених на придбання нових видань (відповідно – на 2,7, 1,4 та 0,1%). У Чернігівській, Одеській, Дніпропетровській ОУНБ при зростанні частки фінансування в середньому на 1,7% зменшено суму на комплектування (відповідно на 6,4; 5,2; 4,4%).

У 2009 р. обсяги коштів, що в обласних бібліотеках виділялися на комплектування, продовжували зменшуватися. Виняток становили тільки Одеська, Полтавська, Чернігівська та Миколаївська ОУНБ, де на придбання нових видань витрачено більше на 7,7; 5,9; 5,6 та 3,0% відповідно. При цьому Полтавська та Чернігівська ОУНБ отримали з бюджету менше коштів – на 0,6 та 1,1%, а Одеська ОУНБ мала зовсім невеличкий приріст – усього 0,8%. У решті бібліотек значно скоротилися витрати на придбання нових документів.

У 2010 р. загальний бюджет ОУНБ збільшився майже на 34% порівняно з попереднім роком. Але, якщо розглядати бюджетні надходження по регіонах, вимальовується зовсім невтішна картина. Так, порівняно з 2009 р. набагато менше отримали коштів Хмельницька (на 3,7%), Дніпропетровська (на 3,55%), Полтавська (на 1,8%) і Харківська (на 1,1%) ОУНБ. Збільшилося фінансування Донецької (на 1 825,7 тис. грн.), Кіровоградської (на 1 409,9 тис. грн.), Луганської (на 1 122,6 тис. грн.), Чернівецької (на 874,50 тис. грн.) та Тернопільської (на 858,6 тис. грн.) ОУНБ (у середньому майже на 3,14%). Найменшою ж була частка бюджетних асигнувань, одержаних Запорізькою ОУНБ, – 0,04%.

Щодо грошових надходжень безпосередньо на комплектування фондів, то у 2010 р. спостерігалося подальше зменшення фінансування. Порівняно з 2009 р. значно менше виділено коштів на ці цілі у Донецькій, Миколаївській, Одеській, Луганській та Чернігівській ОУНБ, чий середній показник дорівнює 7,14%. При цьому зазначимо, що значно меншим було загальне фінансування лише Чернігівської ОУНБ. А найбільше коштів на придбання нових видань виділено в Полтавській ОУНБ – на 6,4%, та Кримській республіканській установі «Універсальна наукова бібліотека ім. І. Франка» (КРУ УНБ) – на 4,1%.

До того ж щороку у зв'язку зі зростанням цін на видавничу продукцію та періодичу бібліотеки змушені зменшити обсяги їх закупівлі та передплати, що негативно позначається на інформаційному забезпеченні користувачів.

Важливим джерелом поповнення бібліотечних фондів є дарунки організацій, благодійних фондів, видавництв, приватних осіб, що у деяких бібліотеках становлять чи не найбільший відсоток у всьому масиві надходжень. Так, Івано-Франківська ОУНБ за 2008-й, 2009-й, 2010 р. із цих джерел поповнила

свої фонди відповідно на 40, 50 та 57,8%, Закарпатська – на 65; 35,7; 23,5%, Кіровоградська – на 26,7; 23,6; 14%. Дещо менше видань надійшло до фондів Херсонської ОУНБ – 15,6; 18,4 та 19,4%. І слід зазначити, що для видавців та авторів така благодійність щодо бібліотек стає дедалі поширенішою.

Певний відсоток нових надходжень припадає на книгообмін. Проте економічна криза та відсутність коштів на пересилання книг значно скоротили його обсяг. Наприклад, Херсонська ОУНБ через книгообмін у 2010 р. отримала лише 173 пр., тоді як у 2009-му їх було 739, а в 2008-му – 439.

Не менш важливе значення для поповнення фондів має міжнародний книгообмін. Найбільший відсоток надходжень бібліотеки отримують від таких організацій, як Міжнародний науковий фонд, Рада Європи, Українсько-американський добродійний фонд «Сейбр-Світло», Посольство США в Україні та ін. Наприклад, Одеська ОУНБ завдяки сприянню цих організацій поповнила свої фонди у 2009 р. на 2 432 пр., у 2010-му – на 1 457 пр. Вінницька ОУНБ у 2009 р. отримала 714 видань іноземними мовами за допомогою Посольства США та Фонду «Сейбр-Світло». За сприяння Канадського товариства приятелів України на 2 535 пр. документів у 2010 р. поповнила свій фонд Кіровоградська ОУНБ.

Аналіз нових надходжень за видами документів у період, що розглядається, свідчить, що їх переважну більшість становлять книги і брошури: від майже 63% у Рівненській ДОБ та Чернівецькій ОУНБ, 46,3% – в Одеській ОУНБ до 23% – у Житомирській. Періодичні видання займають друге місце: від 45,4% у Миколаївській ОУНБ до 25% – у Дніпропетровській та 20% – у Житомирській ОУНБ. Решта – інші документи: ноти, карти, графічні матеріали тощо. І їх відсоток варіюється в різних бібліотеках: у Дніпропетровській ОУНБ у середньому – 24, у Рівненській – 2,37, у Чернівецькій – 0,56, а в Закарпатській – 0,25. Як бачимо, надходження до бібліотек документів цих видів украй нерівномірне.

Обов'язковий примірник друкованих видань (книги, брошури, журнали та газети) бібліотеки теж отримують не в повному обсязі. Прийнятий 1999 р. Закон України «Про обов'язковий примірник документів» виконується лише частково. Залишається актуальною і проблема доставляння обов'язкового примірника. Деякі видавництва і типографії продовжують ігнорувати закон – або свідомо, або через незнання факту його існування. Можливо, прийнятий 12 січня 2012 р. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо доставляння обов'язкового безоплатного примірника документів», який передбачає встановлення штрафних санкцій у разі недоставляння або порушення строку доставляння, суттєво вплине на відповідальність видавців, і до бібліотек видання надходитимуть у повному обсязі. До речі, в наших найближчих сусідів – росіян та білорусів – за такі порушення вже

декілька років існують різні міри покарання: штрафи – у Росії, а в Білорусі, в разі особливо грубих порушень, анулюється ліцензія на видавничу діяльність. У Франції уряд має право вилучити весь наклад або оштрафувати порушника, якщо обов'язковий примірник не надійде до бібліотеки протягом 24 годин [2]. Здійснити вичерпний моніторинг надходжень обов'язкового примірника видавничої продукції місцевих видавництв до бібліотечних фондів неможливо через відсутність у бібліотек доступу до відповідної інформації.

Кожна ОУНБ займається активною роботою щодо поповнення фонду обов'язковим примірником продукції місцевих видавництв. Для цього бібліотекам необхідно налагодити конструктивну співпрацю з управліннями у справах преси та інформації ОДА та щорічно уточнювати списки зареєстрованих видавців, виробників і розповсюджувачів видавничої продукції в регіоні, посилити взаємодію з видавничими підприємствами щодо виконання обов'язків та реалізації прав виробників і одержувачів документів відповідно до Закону України «Про обов'язковий примірник».

Гострою є проблема поповнення фондів виданнями на електронних носіях. Як обов'язковий примірник вони практично не надходять. Інформація про те, скільки і які саме видання випущено, в яких регіонах країни, майже відсутня. Аудіо-, відеоматеріали та електронні видання надходять до обласних бібліотек не в повному обсязі або й зовсім не надходять.

Детальний аналіз цифрових показників нових надходжень документів у фонди ОУНБ дозволив визначити відсоток оновлення фондів цих книгозбірень. Так, у середньому він становив: у 2008 р. – 1,28%, у 2009-му – 1,18%, а в 2010-му – лише 1,13%. Ситуація вкрай складна, а причинами цього є все та ж нестабільність фінансування комплектування фондів та проблеми з надходженням обов'язкового примірника.

Важливе значення для ефективного управління бібліотечним фондом є його наукове вивчення. Наприклад, Миколаївська ОУНБ проводить його за двома параметрами: здійснює аналіз складу, якості, значущості наявного фонду й досліджує думки мешканців області та користувачів бібліотеки про стан її документних ресурсів, їх відповідність запитам тощо. У 2008 р. ця робота проводилася в рамках Всеукраїнського дослідження «Незадоволений читацький попит на вітчизняну книжкову продукцію у публічних бібліотеках України», а також обласного соціологічного дослідження «Вивчення якості формування інформаційних ресурсів бібліотек Миколаївської області». В результаті цих розвідок було виявлено тематичний та адресний попит на видання з різних галузей знань, художньої літератури та з мистецтва. Отримані результати врахували при формуванні репертуару на наступні роки для розширення ресурсної бази бібліотеки, доукомплектування фонду необхідними документами. Також було розроблено

рекомендації щодо необхідності прийняття окремої програми та пошуку додаткових джерел для поповнення фондів на 2008–2012 рр. і подальшого розвитку платних послуг.

У 2009 р. аналіз документних ресурсів Миколаївської ОУНБ проводився в рамках Всеукраїнського соціологічного дослідження «Вивчення якісного та кількісного складу фондів публічних бібліотек України: розділи фондів "Суспільні науки", "Художня література"», локального дослідження «Науковці та студентська молодь – користувачі обласної бібліотеки». Останнє передбачало аналітико-статистичне вивчення названих категорій відвідувачів бібліотеки за кількісним, віковим, гендерним складом, класифікацію за місцем роботи, навчання. Було з'ясовано причини негативних тенденцій щодо обслуговування науковців і студентів, окреслено необхідні зміни для поліпшення ситуації.

Сьогодні в бібліотеці велика увага приділяється новим підходам до роботи з фондами. Це, зокрема, реалізація проектів щодо якісно нового рівня формування та використання інформаційних джерел. Один із цих проектів – «Електронна бібліотека місцевих видань» – передбачає формування електронного фонду краєзнавчих документів у співпраці з місцевими видавництвами, друкарнями, видавничими центрами вищих навчальних закладів. Це дає можливість поповнювати фонди краєзнавчими документами в друкованому та електронному вигляді одночасно, що, у свою чергу, дає змогу довічно зберігати у фонді оригінали краєзнавчих видань, розширити онлайн-доступ користувачів до регіональних інформаційних джерел, зробити обслуговування краєзнавчою інформацією більш сучасним та ефективним. Ще один важливий проект – «Регіональний центр збереження рідкісних і цінних документальних джерел» – передбачає, по-перше, фізичне збереження оригіналів рідкісних і цінних видань, по-друге, створення страхового фонду рідкісних і цінних документів на електронних носіях для надання користувачам вільного доступу до них та запобігання зношуванню оригіналів.

Значну дослідницьку роботу проводять й інші обласні бібліотеки. Так, Рівненська ДОБ систематично здійснює моніторинг надходжень обов'язкового примірника документів. Сумська ОУНБ вивчає укомплектованість необхідними виданнями, використання бібліотечних ресурсів тощо.

У 2009–2010 рр. Запорізька ОУНБ здійснила цікаве регіональне дослідження «Стан та перспективи удосконалення системи отримання обов'язкового примірника видань документів, що виготовляються (в тому числі публікуються) на території Запорізької області». Його метою стало вивчення шляхів та складових механізму реалізації Закону «Про обов'язковий примірник документів» на території даного регіону. Дослідженням встановлено, що ринок книговидавничих послуг набув стрімкого розвитку, з'явилася значна кількість невеликих приватних видавництв. На кінець 2010 р. у м. Запоріжжі

діяло близько 20 книговидавничих підприємств, в яких протягом 2008–2009 рр. вийшло друком приблизно по 250 пр. книг, 6–8 назв місцевих журналів. Та ОУНБ від кожного з цих підприємств не отримала від 2 до 15 назв документів. Показовим у цьому плані є приклад надходжень видань Запорізького національного університету: зі 100 найменувань монографій, підручників і посібників, що побачили світ у 2008 р., бібліотека одержала лише 26. Налагодження співпраці з видавництвами дало бібліотеці можливість отримати додатково понад 180 пр. місцевих видань.

Проведене Запорізькою ОУНБ дослідження ще раз довело, що чинний сьогодні порядок надходження обов'язкового примірника творів друку потребує вдосконалення. Зокрема, це стосується визначення чітких термінів доставляння відповідних документів, забезпечення безкоштовного доступу ОУНБ до електронних бібліографічних баз даних неперіодичних, періодичних та продовжуваних видань Книжкової палати України, де міститься інформація про поточну регіональну книговидавничу продукцію. Також ця розвідка показала необхідність зміцнення взаємовигідних партнерських стосунків із книговидавничими підприємствами Запоріжжя, проведення обліку надходжень обов'язкового примірника тощо.

Рівненська ДОБ у 2008 р. вивчала використання фонду краєзнавчої літератури. Було виявлено, що найбільший інтерес до документів цієї тематики виявляють молоді користувачі (45% мають вищу освіту), з них 49% читають книги, 41,8% – місцеву періодику. За галузями знань найбільший попит мають видання суспільно-політичної тематики (41%), художні твори рівненських авторів (40%). Найменше зафіксовано звернень до видань виробничої тематики (2,7%). Літературою з історії рідного краю цікавиться 24% користувачів. За цільовим призначенням 56,5% читачів віддають перевагу науково-популярним виданням.

Фондовим питанням присвячувалася проведена в 2009 р. у КРУ УНБ науково-практична конференція «Національний документ як основа формування бібліотечного фонду». Про актуальність цього заходу говорить тематика представлених на ньому доповідей: «Значення національної книги в діалозі культур різних народів», «Робота бібліотек у місцях компактного проживання національних груп», «Розвиток і джерела поповнення бібліотечно-інформаційних фондів», «Принципи бібліотечного обслуговування і сучасні запити читачів» тощо.

Протягом 2009 р. обласними бібліотеками було проведено дослідження «Розподіл у регіонах книг, отриманих за Державною програмою розвитку та функціонування української мови на 2004–2010 рр.». Було виявлено, що для ОУНБ, на відміну від місцевих публічних бібліотек, надходження до яких складало від 70 до 90%, ця програма стала лише допоміжним, а не основним джерелом поповнення фондів новими документами. До того ж від-

стежити кількість надходжень видань за державними програмами до обласних бібліотек сфери впливу Міністерства культури України не завжди можливо, адже не всі ОУНБ інформують про отримання літератури з цього джерела. Є такі відомості тільки щодо деяких із них.

Сучасне управління фондами неможливе без їх активної популяризації. У цьому напрямі бібліотеки роблять дуже багато. Зокрема, важливе значення має формування та організація довідково-бібліографічного апарату. У період, що розглядається, кожна ОУНБ особливу увагу приділяла формуванню електронного каталогу та ретроконверсії активної частини свого фонду. На веб-сайтах дедалі більше з'являється віртуальних книжкових виставок, списків нових надходжень, колекцій рідкісних книг тощо. Все це сприяє збільшенню кількості віртуальних користувачів, покращенню іміджу бібліотек.

Для змістового розкриття своїх фондів ОУНБ використовують різні форми роботи: тематичні, краєзнавчі вечори, презентації, тижні книги, усні журнали, тематичні перегляди літератури, конференції тощо. Дедалі частіше практикується відкритий доступ до певних розділів фонду. Для відвідувачів систематично проводяться огляди цих документів, зокрема, Хмельницька ОУНБ у 2010 р. провела їх близько 130. Інші бібліотеки також готують огляди видань, приурочуючи їх до знаменних дат або ювілеїв. Для інформування населення про інформаційні ресурси бібліотеки активно використовували місцеві ЗМІ.

З метою запобігання збільшенню пасивної частини бібліотечних фондів співробітники ОУНБ протягом досліджуваного періоду вивчали та перевіряли їх, наслідком чого стало вилучення непрофільних, застарілих, зношених та маловикористовуваних документів. Так, у 2008 р. було вилучено 533,06 тис. пр. (2,11% від усього сукупного фонду), у 2009-му – 319,35 тис. пр. (1,27%), а в 2010-му – 327,69 тис. пр. (1,3%). Водночас надходження становили відповідно 1,27; 1,18; 1,13%. Але ці заходи недостатньо вплинули на підвищення рівня ефективності використання фондів, про що свідчить показник обертаності, який у середньому становив: у 2008 р. – 0,7; у 2009-му – 0,8, а в 2010-му – 0,74. Якщо порівнювати ці цифри зі встановленим фондознавцями (Ю. М. Столяров) показником обертаності фондів – 1,4–3, то можна дійти висновку, що фонди ОУНБ використовуються не повною мірою. За таких темпів обертаності це може призвести до подальшого зменшення інтенсивності використання документних ресурсів та збільшення кількості незадоволених запитів користувачів.

У 2008 р. єдиною бібліотекою, яка вписалася в рекомендовану нижню норму обертаності – 1,4, була Рівненська ДОБ. У 2009 р. цей показник знизився до 1,3, а в 2010-му підвищився до 1,34. Слід зазначити, що у 2009 р. показник обертаності на рівні 1,2 мали КРУ УНБ, Сумська та Чернівецька

ОУНБ. Але в 2010 р. із цих трьох бібліотек лише в Сумській він зріс до 1,4, а в Чернівецькій ОУНБ та КРУ УНБ знизився до 1,17 і 0,75 відповідно. Певний прогрес у цьому сенсі спостерігався в Закарпатській ОУНБ: з 1 – у 2009 р. до 1,02 – у 2010-му. В решті обласних бібліотек показник обертаності становив менше 1.

Отже, проведений аналіз свідчить, що ОУНБ необхідно постійно проводити заходи з оптимізації управління своїми фондами. Для цього, перш за все, слід дослідити динаміку їх складу та використання; визначити ступінь відповідності інформаційним потребам користувачів; уточнити та відкоригувати репертуар галузевих документів; обґрунтувати критерії вторинного відбору і перерозподілу непрофільних, маловикористовуваних видань; розробити стратегію комплектування фондів та визначити шляхи підвищення ефективності їх використання. Бібліотеки мають приділяти особливу увагу оновленню фондів, їх видової структури.

Крім того, для оптимального формування фондів регіональних бібліотек потрібне оновлення теоретичних та технологічних його основ, нормативно-правової бази. Бібліотечні фахівці мають приділяти першочергову увагу співпраці з органами місцевого самоврядування, зокрема, щодо питання якісного та своєчасного документопостачання, активізації співробітництва з усіма суб'єктами книжкового ринку, впровадження новітніх інформаційних технологій у процес формування фондів.

Список використаних джерел

1. Україна. Закони. Про бібліотеки і бібліотечну справу : [Закон України від 27.12.1995 зі змінами станом на 01.01.2010]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%B1%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BA%D0%B8>
2. Бібліотечна Україна в цифрах (2007–2008 рр.) : стат. зб. – К., 2009. – 55 арк.
3. Бібліотечна Україна в цифрах (2009–2010 рр.) : стат. зб. – К., 2011. – 58 арк.
4. Звіти ОУНБ за 2008–2010 рр.
5. Любаренко Л. Результати дослідження «Розподіл у регіонах книг, отриманих за Державною програмою розвитку та функціонування української мови на 2004–2010 рр.» / Л. Любаренко // Соціологічні дослідження в бібліотеках : інформ.-аналіт. бюл. Вип. 37. – К., 2010. – С. 3–24.
6. Устіннікова Т. Аналіз стану функціонування системи обов'язкового примірника неперіодичних видань у 2008 – першій половині 2009 р. / Т. Устіннікова // Вісн. Книжк. палати. – 2009. – № 7. – С. 12.

ЖУРНАЛ «ШКІЛЬНИЙ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЦЕНТР»

Інтерв'ю з головним редактором часопису Л. Поперечною

– Шановна Лідіє Андріївно! Журнал «Бібліотечна планета» вітає свого нового побратима! Хотілося б дізнатися, хто є засновником видання і відповідальним за його зміст.

– Широ дякую! Наш журнал видається щомісячно ТОВ «Український інститут нормативної інформації» з 2011 р. Його головною метою є сприяння інформаційному забезпеченню навчально-виховного процесу в школі. Мріємо допомогти шкільним бібліотекам стати сучасними інформаційними центрами, а шкільним бібліотекарям – справжніми інформаційними лідерами навчальних закладів. І великою перевагою нашого видання є можливість отримання матеріалів від провідних спеціалістів із правових, економічних, педагогічних питань.

Вважаючи шкільну бібліотеку і, власне, шкільного бібліотекаря основними чинниками інформаційного впливу на процес навчання, ми визначили своїм першорядним користувачем і розпорядником вміщеного на шпальтах часопису матеріалу саме бібліотекаря. Проте в полі нашого зору значно ширше коло фахівців, пов'язаних зі школою: директори, завучі, вчителі, методисти, наукові працівники і – що дуже принципово – учні, яким ми допомагаємо поглибити знання з навчальних дисциплін.

– Але ж це передбачає публікацію дуже різних за тематикою і формою подання матеріалів. Чи можливо це в одному журналі?

– Вважаємо, що так. Більше того, вже можна сказати, що це нам удалося завдяки структуруванню матеріалів у трьох розділах: «Бібліотечна робота», «Інформаційне забезпечення навчального процесу» та «Інформаційне забезпечення управління школою». Потроху наповнюємо матеріалами ще один розділ – «Інформаційне забезпечення виховного процесу». Обов'язковими рубриками кожного випуску журналу є «Моніторинг законодавства» – перелік нових нормативних документів, повні тексти яких вміщуються на компакт-диску, що додається до журналу, а також «Календар знаменних і пам'ятних дат», де подається список дат на два місяці наперед і до кожної із цих дат (так само на компакт-диску) додаються різнопланові матеріали.

– Навіть побіжний перегляд вашого журналу свідчить про його незвичний вигляд. Він більше схожий на теку...

– Що ж, це справді наше ноу-хау. Все зроблено для того, щоб шкільний бібліотекар міг оперативним роздати матеріали їхнім адресатам – директору, завучу, вчителю, психологу, соціальному педагогу та ін. Вони, у свою чергу, можуть групувати їх у власних тематичних теках.

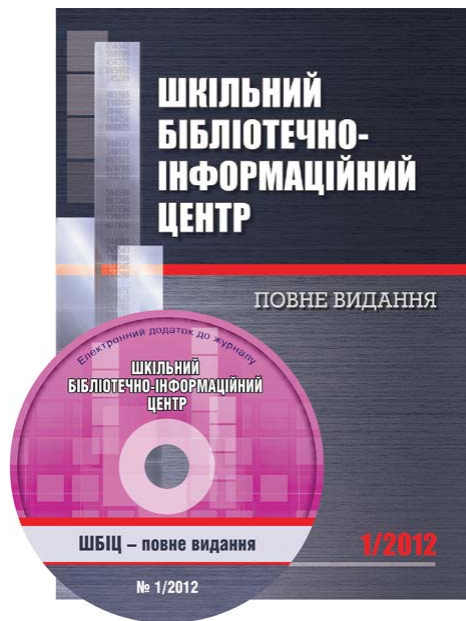
– Розкажіть, будь ласка, докладніше про зміст журналу.

– Матеріали в ньому, як уже зазначалося, публікуються в кількох розділах. Про роботу шкільних бібліотек ідеться в розділі «Бібліотечна робота». У ньому є рубрики: «Нормативно-правове регулювання», «Реформування шкільної бібліотеки», «Управління бібліотекою», «Бібліотечні ресурси», «Бібліотекар у школі: складові професіоналізму», «Підтримка читання», «Інформаційна культура», «Консультація фахівця», а також адреса вкладки для методистів «Методичний портфель».

Однак докладніше хочу зупинитися на матеріалах розділу «Інформаційне забезпечення навчального процесу». Він складається з інформаційних паспортів, кожен з яких відповідає темі того чи іншого навчального предмета, окреслює інформаційне поле окремої навчальної теми. Також містить списки джерел – від підручників і посібників до додаткової літератури, включаючи медіа- та Інтернет-ресурси, методичні поради, рекомендації, словник основних термінів і понять, що стосуються теми, вимоги до навчальних досягнень учнів із засвоєння програмового змісту, завдання для самоперевірки знань тощо. Таким чином, кожний такий матеріал є дуже корисним як для викладача, так і для учня.

– Що ж, наповнення часопису вагоме і цікаве...

– Але це ще не все. Кожний випуск журналу має дуже змістовний комплект додатків. Це, насамперед, оптичний компакт-диск, який містить медіа-матеріал до всіх публікацій журналу та інформаційних паспортів, списки літератури, навчальні, навчально-методичні, дидактичні розробки, презентації, відеоролики, тексти нормативно-правових та інструктив-но-методичних документів тощо. Крім

того, до комплекту додаються готові каталожні картки з бібліографічним описом статей та інформаційних матеріалів, опублікованих у журналі, а також окремо видані бібліографічні списки, складені за результатами моніторингу фахових психолого-педагогічних видань за певний період. Таким чином ми дбаємо, щоб наші читачі отримували актуальну й максимально повну інформацію з різних аспектів навчально-виховного процесу в школі.

– А як забезпечується якість методичних і довідкових матеріалів?

– Ми маємо можливість залучати до співпраці провідних спеціалістів (освітян, юристів, економістів, бібліотекарів та ін.), думка яких є авторитетною у певній галузі. Дуже допомагають у роботі й творчі контакти з Львівською обласною науково-педагогічною бібліотекою, Науково-педагогічною бібліотекою м. Миколаєва, Національною парламентською бібліотекою, бібліотеками для дітей та для юнацтва, Міністерством освіти і науки, молоді та спорту, Міністерством культури України, ЦК профспілки працівників освіти і науки, методистами з бібліотечних фондів органів управління освітою обласного і місцевого рівнів, співробітниками обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти. Тому й матеріали нашого журналу підготовлено ґрунтовно, на високому професійному рівні.

– Таке видання, як ваше, не може бути дешевим. Чи є воно доступним для шкільної бібліотеки?

– Прагнемо, щоб зміст журналу був дорожчий, ніж його ціна! А вона не така вже й велика – близько 60 грн. за примірник. Крім того, нині з'явилася можливість передплачувати окремі його частини – «Бібліотечна робота», «Інформаційне забезпечення навчального процесу», що виходять у світ як самостійні видання. Ще одна пропозиція від журналу – «Шкільна електронна бібліотека» – «ШБІЦ-інфо» – повнотекстова бібліографічна база даних публікацій журналу за минулий рік, а також електронні додатки до них, має зручний пошуковий апарат, не залежить від Інтернету, поставляється передплатникам на компакт-диску.

Наші потенційні читачі можуть знайти інформацію про всі ці видання та умови їх передплати на сайті журналу за адресою: <http://libcenter.com/>, а також у Каталозі видань України державного підприємства «Преса».

– Вітаю Вас зі створенням надзвичайно цікавого видання та сподіваюся, що наші журнали надалі матимуть точки дотику для співпраці.

– Безумовно, адже наш читач не може бути байдужим до діяльності та здобутків публічних бібліотек України, ресурсний і кадровий потенціал яких ми плануємо долучити до бібліотечно-інформаційного забезпечення освітнього процесу.

Інтерв'ю взяв Л. Бейліс

КОНФЕРЕНЦІЇ. СЕМІНАРИ. ЧИТАННЯ

Т. Проценко,
к. н. із соціальних комунікацій, головний бібліотекар,
Національної парламентської бібліотеки України

ВСЕУКРАЇНСЬКІ БІБЛІОТЕЧНІ ФОРУМИ

21–22 травня 2012 р. у м. Києві програмою «Бібліоміст» та Національною парламентською бібліотекою України проведено ярмарок бібліотечних інновацій «Сучасна бібліотека: розвиваємо місцеві громади» та VI Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Бібліотека і книга в контексті часу: Бібліотеки, видавці та підтримка читання в глобальному інформаційному суспільстві».

На відкритті ярмарку в Національному центрі ділового та культурного співробітництва «Український дім» учасників заходу привітали: заступник міністра культури України Т. Кохан, посол США в Україні Дж. Ф. Теффт, голова Консультаційної ради програми «Бібліоміст» А. Курков, головний менеджер ініціативи «Глобальні бібліотеки» Фондації Білла та Мелінди Гейтс С. Освальд, лідер партії «Удар», співзасновник Фонду братів Кличків В. Кличко та директор програми «Бібліоміст» М. Новак.

Близько 30 модернізованих бібліотек із різних областей України продемонстрували, яким чином вони сприяють розвитку спільнот та покращують життя українців, надаючи новітні послуги на основі безкоштовного доступу до Інтернету та інформаційних технологій, а також встановлюючи партнерські стосунки з неурядовими організаціями, ініціативними громадськими групами, представниками місцевої влади, соціальними службами, закладами освіти та охорони здоров'я тощо.

На ярмарку бібліотеки запропонували відвідувачам інтерактивні презентації своїх нових послуг у таких тематичних зонах: економічний розвиток, захист прав і представлення інтересів громади, туризм та екологія, допомога молоді й сім'ї, рівні можливості для громадян з особливими потребами, громадське здоров'я. Цей захід надав унікальну можливість обмінятися досвідом; презентувати

Презентація Центральної бібліотеки м. Нетішина (Хмельницька обл.)

ставляли гості з Румунії, Молдови, Польщі та Киргизстану. Обмін досвідом відбувався у форматі ток-шоу, а також під час неформального спілкування.

Презентація Центральної міської бібліотеки для дітей ім. Ш. Кобера і В. Хоменка м. Миколаєва

22 травня за сприяння Міністерства культури України у партнерстві з Програмою «Бібліоміст» було проведено VI Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Бібліотека і книга в контексті часу: Бібліотеки, видавці та підтримка читання в глобальному інформаційному суспільстві». У ній взяли участь начальник відділу аналізу та прогнозування діяльності бібліотек Міністерства культури України Л. Нікіфоренко, президент Української бібліотечної асоціації І. Шевченко, президент Української асоціації видавців і книгорозповсюджувачів О. Афонін, представник IFLA Ф. Бредлі, к. філос. н., зав. кафедри видавничої справи та редагування Інституту журналістики Київського національного університету імені Та-

ресурси державних закладів та неурядових організацій – партнерів бібліотек; узяти участь у нових форматах презентацій, творчих майстернях і тренінгах, а також встановити контакти з новими партнерами.

Найкращі ініціативи, спрямовані на розвиток громад, на ярмарку також пред-

раса Шевченка В. Теремко, к. соц. н., старший науковий співробітник відділу соціології масової комунікації Інституту соціології НАН України Л. Скокова, дирекція програми «Бібліоміст», директори та провідні фахівці з бібліотек усіх регіонів України.

На конференції розглядався комплекс питань, пов'язаних із проблемами читання в бібліотеках України, а саме: бібліотечна політика щодо сприяння розвитку читання в країні, зниження показників читання різних вікових груп користувачів (за результатами соціологічних досліджень), стан вітчизняного книговидавництва та популяризація української книги.

Пленарне засідання конференції в НПБУ

Відкриваючи пленарне засідання, Л. Нікіфоренко докладно висвітила сучасні проблеми нормативно-правового забезпечення діяльності публічних бібліотек України. Питанням ролі бібліотек і читання в житті суспільства присвятила свою доповідь генеральний директор Національної парламентської бібліотеки України Т. Вилегжаніна.

Інтерес у присутніх також викликали виступи: представника IFLA Ф. Бредлі – «Роль IFLA у формуванні сучасних підходів до бібліотечних послуг», заступника директора Воеводської міської публічної бібліотеки ім. Ц. Норвіда у м. Зелена Гура (Польща) А. Полюс – «Досвід програм заохочення читання у Воеводській міській публічній бібліотеці ім. Ц. Норвіда у м. Зелена Гура», заступника генерального директора Національної бібліотеки України для дітей Т. Шамаріної – «Читацька дитина і читання у контексті часу», головного редактора видавництва «Грані-Т» О. Мовчан – «Культурні маркери у контексті дитячої книжки: вироблення і споживання» та багато інших.

Враховуючи актуальність створення в країні певної суспільної думки про необхідність і важливість читання, формування престижного образу читаючої людини, підвищення інтересу до книги, культури, освіти, бібліотеки, розширення читацької аудиторії, урізноманітнення кола читання, учасники конференції схвалили проект рекомендацій, які містять пропозиції щодо внесення змін до ряду вітчизняних нормативно-правових актів. ■

*І. Лосієвський,
д. філол. н., завідувач відділу
Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Короленка,
заслужений працівник культури України*

МОСКОВСЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ ЗА УЧАСТЮ ЮНЕСКО

У жовтні 2011 р. у Москві відбулася Міжнародна конференція «Збереження електронної інформації в інформаційному суспільстві: проблеми та перспективи», організована Міністерством культури Російської Федерації, Федеральним агентством з преси та масових комунікацій, Російським комітетом Програми ЮНЕСКО «Інформація для всіх», Міжрегіональним центром бібліотечного співробітництва (МЦБС) та Державною Третяковською галереєю. Конференція стала першим в історії ЮНЕСКО міжнародним міждисциплінарним форумом із такою темою.

У роботі форуму взяли участь понад 150 керівників та провідних спеціалістів найбільших бібліотек, архівів, музеїв, центрів науково-технічної інформації, ЗМІ, видавництв, установ та організацій із 37 країн світу – Аргентини, Білорусі, Венесуели, Гамбії, Естонії, Ірану, Казахстану, Киргизії, Китаю, Малайзії, Молдови, Німеччини, Таджикистану, Чорногорії та ін. Україну на ньому представляли фахівці Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Короленка та Харківської державної академії культури.

Основною метою конференції, сформульованою її організаторами, було підвищення рівня усвідомлення важливості, масштабу та гостроти проблем збереження цифрової інформації в професійних колах, на політичному, державному і міждержавно-рівнях та серед широкої громадськості.

Загальні питання збереження електронної інформації, зокрема філософський, політичний, правовий, економічний, технологічний, соціокультурний аспекти цієї актуальної проблеми, розглядалися на першому пленарному засіданні. Визначенню політичних і професійних стратегій у сфері створення та збереження електронної інформації були присвячені доповіді, з якими виступили Д. Шюллер, заступник голови Міждержавної ради Програми ЮНЕСКО «Інформація для всіх» (Австрія); П. Лор, екстраординарний професор Університету Преторії (ПАР); О. Віслий, генеральний директор РДБ (Москва); О. Наумов, заступник керівника Федерального архівного агентства (Москва); Я. Шрайберг, генеральний директор Державної публічної науково-технічної бібліотеки Росії (Москва).

Було також проведено три тематичних пленарних засідання: «Збереження інформації: цифровий ландшафт», «Політика і освіта для збереження

цифрової інформації», «Національні підходи, рішення, бачення». Подальша робота проходила по секціях «Цифрове збереження текстових документів» та «Цифрове збереження аудіовізуальних матеріалів».

Усі учасники конференції погодилися з тим, що сучасна ситуація викликає тривогу, що вкрай необхідні нові підходи до проблеми збереження електронної інформації, які передбачали б подвійне завдання: збереження документа як інформаційного носія та збереження інформаційного контенту документа. Зрозуміло, що йдеться не лише про паперові носії, а й про аудіо-, відеоманітні, оптико-електронні, флеш-носії, мікрофіші та мікрофільми, комп'ютерні файли, мережеві засоби (Інтернет).

У всіх бібліотеках світу нині спостерігається збільшення частки цифрового контенту, створено і створюються нові електронні каталоги, бази даних, електронні інформаційно-довідкові системи, повнотекстові цифрові документи та колекції, електронні версії організаційно-адміністративних документів, електронні архіви. Один з учасників форуму, автор цих рядків, поінформував про наявні розробки в Україні – у найбільших бібліотеках, на відомчому і міжвідомчому рівні, а також про концепцію Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека – XXI».

Разом з цим збереження оригіналів документів на традиційних, паперових, носіях залишається провідним напрямом діяльності бібліотек, архівів та музеїв, джерельною основою роботи зі створення та збереження цифрової культурної спадщини, згідно з Хартією, прийнятою на 32-й Генеральній конференції ЮНЕСКО у Парижі в жовтні 2003 р.

Розв'язання завдання збереження цифрових версій документів та документних колекцій на сучасному етапі розвитку технологій ускладнюється швидкими змінами – протягом 3–5 років – або модифікацією носіїв, форматів даних, системного та прикладного програмного забезпечення. До того ж зовсім не гарантується автентичність, існує реальна небезпека пошкодження файлів, викликає серйозні сумніви теза щодо можливості довготривалого адекватного збереження цифрових документів.

Ці питання детально розглядалися у згаданій доповіді Я. Шрайберга, який наголосив на необхід-

ності проведення системної роботи з формування державних та міжнародних правових основ діяльності зі збереження цифрових матеріалів у бібліотеках, інших державних установах.

При обговоренні цієї доповіді увагу було зосереджено на обов'язковому врахуванні – на рівні законодавства – специфіки сучасних носіїв електронної інформації, передусім таких притаманних їм ознак, як недостатня стійкість, певна здатність до різного виду та ступеня трансформацій, незалежних від волі вповноважених працівників. Основні причини таких трансформацій відомі кожному, хто має справу з комп'ютером та електронними мережами. Отож зберігачі цифрової спадщини (а це насамперед електронні версії унікальних пам'яток писемності та друку) не завжди спроможні виконати свої обов'язки і фактично не можуть вважатися повною мірою відповідальними за збереженість цифрових матеріалів.

Висловлювалася також думка, що обов'язком кожної цивілізованої держави є ініціювання і всебічне стимулювання робіт із подальшого розвитку та вдосконалення технологій збирання, реєстрації й архівування електронних ресурсів світового, національного і регіонального значення. А відбір та експертиза цифрових документів для подальшого зберігання, як і документів на традиційних носіях, мають бути науково обґрунтованими, з урахуванням світових, національних, регіональних ціннісних пріоритетів.

Ці та інші аспекти теми конференції було розкрито у цікавих доповідях, з якими виступили: Є. Кузьмін, голова Міждержавної ради і Російського комітету Програми ЮНЕСКО «Інформація для всіх» (Москва); В. Фірсов, президент Російської бібліотечної асоціації (Москва); А. Лихоманов, генеральний директор РНБ (С.-Петербург); М. Х. Наджи, керівник підрозділу інформаційних і комунікаційних технологій Александрійської бібліотеки (Єгипет); А. Вилкс, директор Національної бібліотеки Латвії; Б. Форд, президент Центру міжнародних бібліотечних програм ім. Мортенсена (США); Дж. Бергамін, керівник департаменту інформаційних систем Національної центральної бібліотеки Італії (Флоренція); М. Аларкон Рендон, заступник генерального директора з інформаційних технологій Генерального архіву нації (Мексика); М. Фурер, програмний радник Управління культури, культурної та природної спадщини Ради Європи (Страсбург, Франція); С. Сіпіля, обраний президент ІФЛА, генеральний секретар Бібліотечної асоціації Фінляндії; Г. Якобсен, директор департаменту Королівської бібліотеки Данії; Гж. Гауден, директор Польського інституту книги (Краків); Р. Гаур, керівник департаменту Національного центру мистецтв імені Індіри Ганді (Індія) та ін.

На конференції було репрезентовано основні національні проекти – Веб-архів Бібліотеки Конгресу США, Веб-архів британських веб-сайтів, проекти Австралії, Канади, Швеції. Відзначено помітне просування у цьому напрямі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. За сучасними статистичними даними, в 41 країні світу вже створено (переважно з використанням Dspace, Eprint та власних розробок окремих модулів) близько 1,5 тис. електронних архівів відкритого доступу, де зберігається орієнтовно 20 млн електронних документів.

Як констатували доповідачі, вже з'являються загальноєвропейські електронні системи тривалого зберігання, наприклад, проект PRIVER II – єдина віртуальна мережа репозитаріїв у Європі.

Однак головна проблема – забезпечення насправді довготривалого і постійного, гарантовано аутентичного збереження цифрової спадщини – не може бути вирішена на базі сучасних технологій. Більш надійними носіями, крім традиційних, поки що залишаються мікрофіші та мікрофільми (за оцінками багатьох експертів, вони зберігатимуться до 500 років!). Це засвідчили учасники конференції – фахівці Науково-дослідного інституту репрографії (Москва).

Якою ж буде доля цифрової спадщини сучасної цивілізації? На думку більшості з доповідачів, прогнозування можливе лише на 5–7 років. Як зауважив один з учасників форуму, поки що ідеал абсолютної збереженості електронної інформації залишається такою ж утопією, як і комуністичний ідеал.

У Московській декларації про збереження цифрової інформації, прийнятій на конференції, підкреслюється, що на сучасному етапі розвитку соціуму майже відсутні міждержавні, державні, науково-технічні й технологічні основи щодо реалізації на світовому та національно-державному рівні найважливішого завдання збереження цифрової інформації про досягнення сучасної цивілізації.

Незважаючи на такі досить песимістичні підсумки дискусії, цей надзвичайний за масштабами обмін досвідом та свіжими думками між бібліотекарями, архівістами, працівниками музеїв й інших установ і організацій країн п'яти континентів був плідним: виявилось, що останнім часом уже формується глобальне гуманітарне бачення проблеми, а також нові професійні підходи до низки пов'язаних з нею питань.

Московська конференція стала першим заходом у рамках підготовки Міжнародного конгресу ЮНЕСКО з питань збереження цифрової спадщини, який відбудеться у Ванкувері (Канада) у вересні 2012 р.

М. Іванків,
 провідний бібліотекар
 Тернопільської ОУНБ

ЛІДІЯ ПУСТОВІДКО: СПІВПРИЧЕТНІСТЬ ЧАСУ ТА ДОЛІ

У травні 2012 р. відзначила своє 90-ліття Лідія Федорівна Пустовідко – учасник Великої Вітчизняної війни, ветеран праці, бібліотекознавець, бібліотекар-бібліограф. З її іменем пов'язано становлення бібліотечної справи на Тернопіллі в повоєнні роки, розвиток краєзнавчої бібліографії, виховання бібліотечних кадрів.

Народилася Лідія Федорівна 29 травня 1922 р. у м. Валуїки Белгородської області (Росія). Після закінчення середньої школи в 1940-му вступила на перший курс Воронежського стоматологічного інституту.

А далі була Велика Вітчизняна війна. У складі 65-ї діючої армії дівчина пройшла 3,5 тис. км – від стін Сталінграда до берегів Балтики (Померанія). Брала участь у Сталінградській битві, боях на Курській дузі, операції «Багратіон» та Вісло-Одерській операції. Бачила великі жертви. Знає ціну здобутої Перемоги.

Л. Пустовідко нагороджено багатьма бойовими та ювілейними орденами, медалями, зокрема орденом Вітчизняної війни, медалями «За бойові заслуги», «За оборону Сталінграда», «За Перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.», медалю Жукова.

У медицину після закінчення війни Лідія Федорівна не повернулася. Закінчила Харківський бібліотечний інститут.

На Тернопільщину Л. Пустовідко, висока, статна красуня, приїхала в 1950 р. разом із чоловіком Федором Мартиновичем Пустовідком. Спочатку вони жили в м. Теребовлі, де впродовж 13 років Лідія Федорівна працювала викладачем бібліотекознавства та бібліографії в Теребовлянському культурно-освітньому технікумі. У 1963 р. влаштувалася на роботу в Тернопільську обласну бібліотеку: спочатку старшим бібліотекарем абонементу, а з червня 1964-го – бібліографом-краєзнавцем бібліографічного відділу.

У творчому доробку Лідії Федорівни – бібліографічні видання серій «З історії рідного краю», «Їх іменами названо вулиці міста», «До 30-річчя Великої Перемоги». У рамках серії «Люди нашого краю» вона підготувала низку матеріалів про видатних діячів науки, культури та освіти: «Академік В. М. Гнатюк: (до 100-річчя від дня народження)», «Їй аплодував світ: до 100-річчя від дня народження Соломії Крушельницької», «Василь Стефаник і Тернопільщина» та ін.

Упродовж 1969–1974 рр. Л. Пустовідко була укладачем «Календаря знаменних і пам'ятних дат по Тернопільській області на ... рік». Співукладачами окремих випусків посібника були історик М. Глинський та мистецтвознавець П. Медведик.

Велику увагу Л. Пустовідко приділяла веденню Зведеного краєзнавчого каталогу, започаткованого бібліотекою в 1946 р. Щоденна копітка праця з його формування вимагала професійного та наукового підходу, знання історії краю.

З особливою теплотою згадує Лідія Федорівна роботу над створенням ґрунтовної науково-допоміжної історико-краєзнавчої бази для написання книги «Тернопільська область» із 26-томного видання «Історія міст і сіл Української РСР». Разом із С. Полонською, завідувачкою бібліографічного відділу Тернопільської обласної бібліотеки для дорослих ім. В. Затонського, вона опрацьовувала матеріали в Державній історичній бібліотеці, ЦНБ АН УРСР, Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаника, Житомирській обласній та інших книгозбірнях. Цю роботу високо оцінили укладачі видання.

Л. Пустовідко протягом восьми років (1978–1985) обіймала посаду завідувачки читального залу бібліотеки Тернопільського кооперативного технікуму. За роки роботи заслужила шану і викладачів, і студентів.

Лідію Федорівну за багаторічну сумлінну працю та досягнуті успіхи нагороджено Почесною грамотою Міністерства культури України, грамотами обласного управління культури, місцевих органів влади.

Нині, перебуваючи на заслуженому відпочинку, вона веде активний спосіб життя. Продовжує зустрічатися з молоддю, підтримує теплі, дружні стосунки з колегами-однодумцями, є частим гостем бібліотеки.

Життя Лідії Федорівни – це приклад служіння обраній професії, прояв безкорисливості, патріотизму, доброзичливого та уважного ставлення до людей, любові до рідного краю.

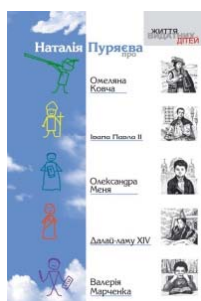
Вітаючи з ювілеєм, зичимо Лідії Федорівні здоров'я, бадьорості, радості, любові близьких і рідних, мирних, сонячних днів та довгих років життя!

НОВИНКИ ВИДАВНИЦТВА «ГРАНІ-Т»

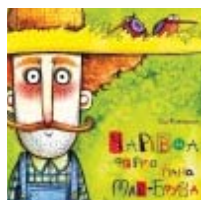
ПОНАД 6 років для всіх дітей та батьків України працює київське видавництво «Грані-Т», свідоме того, наскільки відповідальним є створення сучасної книги. Книги, яка б допомагала – передусім дитині – пізнавати світ і себе в ньому. Видавництво намагається формувати риси нової соціокультурної ідентичності, використовувати книгу як інструмент розвитку й розширення позитивного досвіду і якісного читацького смаку ще з дитинства. Книги видавництва пояснюють реалії сучасності та сприяють виробленню в маленького читача власного, індивідуального погляду на навколишній світ. Тому дитячі книги «Грані-Т» «ростуть» разом із дітьми.

Пропонуємо вашій увазі новинки, які побачили світ у видавництві цього року і які репрезентують такі серії: «Життя видатних дітей», «Сучасна дитяча проза», «Книготерапія», «Путівники» та «Українська дитяча класика».

Наталія Пуряєва про Омеляна Ковча, Івана Павла II, Олександра Меня, Далай-ламу XIV, Валерія Марченка : оповідання / Н. Пуряєва. – К., 2012. – 160 с. – (Життя видатних дітей).

Книга Наталії Пуряєвої розповідає про національну, релігійну, людську толерантність, про вміння молитися, розуміти й прощати. Проте, що всі люди взаємопов'язані, навіть коли часово чи територіально віддалені одне від одного. Доля пов'яже і героїв цієї книжки міцними невидимими нитями.

Флейшман С. Чарівна ферма пана Мак-Брума : повість / Сід Флейшман. – К., 2012. – 46 с.

Пан Мак-Брум – великий оптиміст! Найбільший, якого ви тільки могли зустріти! І до того ж – неабиякий «багатий», адже має дружину та одинадцятьох рудих дітлахів. І кожного з дітлахів Мак-Брум учить, що в будь-якій ситуації неодмінно можна знайти щось хороше. Гуртом, усією родиною не страшно шукати нове житло, не важко обробляти землю, не сумно рятуватися від шахрая-протидисвіта. І ніколи не скучно. Можна здолати і несправедливість, і вітрище, і нахабну сарану.

Чередниченко Д. Чого Волошка записалася : повість / Д. Чередниченко. – К., 2012. – 60 с. – (Сучасна дитяча проза).

Гадаєте, найцікавіше, що є у квартирі кожної української родини, – це комп'ютер і телевізор? А от і ні! Адже все залежить від того, хто фантазує. Наприклад, непосидюча киця Волошка навіть у мийниці може знайти пригоду, адже їй цікаво все, що стоїть, лежить чи відбувається у квартирі.

Андрусяк І. Вісім днів із життя Бурундука / І. Андрусяк. – К., 2012. – 72 с. – (Книготерапія).

Нова повість одного з найулюбленіших письменників української дітвори Івана Андрусяка – це спо-

внена іскрометного гумору й тонкого розуміння дитячої психології історія про реальні проблеми, які хвилюють сучасних школярів. Кому ж не хочеться бути героєм класу, а може, й усієї школи?! Краще за інших стрибати через козла і лазити по канату, забивати хвацькі голи й не боятися навіть директора...

Тоді хлопці завжди братимуть тебе в команду, а головне – ніхто з тебе не насміхатиметься й не називатиме образливим прізвиськом. А може, навіть ота задепривістка з паралельного класу – кісочки-бантики-сусі-пусі – зверне на тебе увагу...

Брант С. Корабель дурнів : поема : пер. з нім. / Себастьян Брант. – К., 2012. – 140 с.

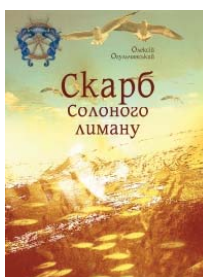
Класика безсмертна, тому що завжди актуальна. Ось і поема «Корабель дурнів», написана німецьким сатириком Себастьяном Брантом у XV столітті, гостро й злободенно звучить і нині, через більш ніж півтисячі років. Бо хоч світ за цей час нібито й став зовсім іншим – однак людина з її вадами, гризотами, химерами й демонами, виявляється, змінилася зовсім трохи. Розпізнати цих демонів у довколишньому світі, а може, й у собі, а відтак відправити їх у вічне плавання на Кораблі дурнів допоможуть вам неперевершені ілюстрації Ю. Чаришнікова.

Антонюк Д. 315 польських замків і резиденцій в Україні. Ч. I / Д. Антонюк. – К., 2012. – 192 с. – (Путівник).

Антонюк Д. 315 польських замків і резиденцій в Україні. Ч. II / Д. Антонюк. – К., 2012. – 257 с. – (Путівник).

Чимало замків і палаців польські колись на наших теренах польські королі, магнати, воєначальники. Відкриваючи їх для себе разом із невтомним мандрівником та краєзнавцем Дмитром Антонюком, ви відкриваєте й середньовічну Україну – суворий і прекрасний край, де розігравалися великі історичні драми та трагедії. Крім історичних відомостей, путівник містить інформацію про сучасний стан кожної пам'ятки, інфраструктуру, дороги та ще сотні різноманітних дрібниць, які стануть у практичній пригоді кожному мандрівникові.

Огульчанський О. Скарб Солоного лиману / Олексій Огульчанський. – К., 2012. – 112 с.

Чи знаєте ви, що таке морвік? І хто такі баби-носарихи та камбальчий вовк? І які скарби сховані у Солоному лимані? І як упіймати на гачок велетенського електричного ската – морську лисицю? На ці та ще безліч запитань відповідей чудовий український письменник О. Огульчанський. Відповідь так, що його пригодницькими повістями зачитується вже не одне покоління українських дітлахів.

«КИЕВ. КОНСПЕКТ 1970-Х»

Цалик С. Киев. Конспект 70-х: Рассказы о повседневной жизни города и горожан / Станислав Цалик. – К. : Варто, 2012. – 384 с. – (Незачинене вікно).

КНИГА відомого київського краєзнавця містить документальні розповіді про різні сторони буття та побуту мешканців столиці УРСР у 1970-ті рр.

Автор працював над книгою протягом кількох років і йому вдалося відтворити цілісну

картину київських реалій. С. Цалик опитав чимало людей, які добре пам'ятають київський побут того часу: як у гастрономах вистоявали за продовольчими дефіцитами, де і коли можна було записатися в чергу на «Київський торт» тощо.

Підготував **Ю. Ворона**

Режим доступу: http://gazeta.ua/ru/articles/culture/_v-70-h-v-ochered-na-kievskij-tort-zapisyvalis-istorik/427581

Л. Бейліс,

к. іст. н., завідувач сектору

Національної парламентської бібліотеки України

ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНІ ЖУРНАЛИ І БІБЛІОТЕКИ

Уберезні цього року в газеті «Літературна Україна» було опубліковано статтю Г. Гусейнова¹, секретаря Національної спілки письменників України, головного редактора журналу «Кур'єр Кривбасу», в якій розглядається ситуація, що склалася навколо українських літературних журналів. Згадавши назви кількох із них, він пише: «...у країні фактично мало кому відомо, що такі журнали взагалі існують, бо ніхто їх і в руки не бере, а займають вони своє місце винятково на маргінесах, ні на що не впливаючи, тримаються хіба лише на приватній ініціативі або ж на грантах щедрих добродійників». Це про наші, українські літературно-художні або ж художньо-критичні журнали.

Втім, описуючи скрутні часи для названої категорії часописів, які подекуди виходять мізерними тиражами, відчувають брак талановитих художніх творів і не мають ні належного фінансування, ні бодай пристойної реклами, автор малює картину не лише чорною фарбою. Він зазначає: «Історики встигли переверти всі колізії буття літературно-художніх часописів в Україні протягом їхнього вісімдесятилітнього існування, і що ж ми маємо нині в залишку? Як це не дивно, але маємо позитив. Дожили до сьогоденного дня... «Всесвіт», «Дніпро», «Дзвін» (колишній «Жовтень»), в інтернеті борсається «Вітчизна». Слава невмирущим волам!». А далі автор перераховує нині існуючі журнали, про існування яких поінформований далеко не кожний бібліотекар. Цей список наведемо повністю: «Артанія» (Київ), «Березіль» (Харків), «Бористен» (Дніпропетровськ), «Бузька Січ» (Миколаїв), «Буковинський журнал» (Чернівці), «Вежа» (Кіровоград), «Вінницький край» (Вінниця), «Всесвіт» (Київ), «Дзвін» (Львів), «Дніпро» (Київ), «Дукля» (Словаччина), «Дух і Літера» (Київ), «Єгупець» (Київ), «Золота пектораль» (Чортків), «І» (Львів), «Київ» (Київ), «Критика» (Київ), «Кур'єр

Кривбасу» (Кривий Ріг), «Літературний Тернопіль» (Тернопіль), «Літературний Чернігів» (Чернігів), «Лугань» (Луганськ), «Над Бугом і Нарвою» (Польща), «Однокласник» (Київ), «Пам'ятки України» (Київ), «Перевал» (Івано-Франківськ), «Пост-Поступ» (Львів), «Світязь» (Волинь), «Січеслав» (Дніпропетровськ), «Слово і Час» (Київ), «Соборність» (Ізраїль), «Універсум» (Львів), «Холодний Яр» (Черкаси), «Хортиця» (Запоріжжя), «Хроніка-2000» (Київ), «Шо» (Київ).

Чимало! І хоча, як зазначає Г. Гусейнов, «рівні (художній, поліграфічний і всі інші) цих видань відверто непорівнянні», бібліотеки, виконуючи свою просвітницьку місію й меморіальну функцію, мусили б мати ці видання у фондах і бути активними посередниками між цими журналами та користувачами.

Не згадуватимемо даремно про бібліотечне фінансування. Щось ми все-таки можемо зробити. Можливо, потрібно знайти спонсорів на цільову передплату комплекту художньо-літературних українських журналів (на жаль, не всі вони є в каталогах) і розмістити відповідні об'яви в бібліотеці та у ЗМІ. За наявності експонатів доцільно організувати виставки «Літературно-художні журнали України» або «Літературний доробок» (свого регіону).

Звичайно, будь-яка публічна бібліотека України здійснює популяризацію сучасної української літератури. Отож при підготовці окремих літературних вечорів, бесід, конференцій варто робити наголос на публікаціях літературно-художніх видань. Можливі такі назви для масових заходів, як «Журнал святкує день народження», «Журнал як дзеркало життя», «Життя в журналі – журнал в житті», «Перша літературна спроба» тощо.

Літературний журнал є коліскою художнього слова. Тож, панове бібліотекарі, ставаймо популяризаторами наших журналів!

¹ Гусейнов Г. «Склянка часу», «Четвер», «Молода Україна» та інші забуті: Кілька зауваг до ситуації з вітчизняними літературно-художніми журналами / Григорій Гусейнов // Літ. Україна. – 2012. – 29 берез. – С. 6–7.

БІБЛІОТЕКИ СВІТУ В ЦИФРАХ

За даними Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій і установ (ІФЛА), у світі налічується понад 569,6 тис. бібліотек. Найбільш «бібліотечними» континентами можна назвати Європу (понад 440 тис. бібліотек, їх філій і відділень – тобто місць, де можна на певний термін взяти книгу або журнал) та Північну Америку (понад 125 тис.). Найменше бібліотек – в Африці (1,2 тис.). Світ витрачає на утримання бібліотек близько 8,7 трлн доларів на рік. Сукупна довжина книжкових полиць у бібліотеках світу – приблизно 15 тис. км. При цьому полиці найбільшої довжини мають бібліотеки Азії – 9 тис. км. Для Європи цей показник становить 350 км, для Північної Америки – 750 км, а для Південної Америки – лише 25 км.

У бібліотеках світу зберігається більше 20 млрд книг, 1,5 млрд мікрофільмів та понад 10 млрд одиниць періодики. Найбагатше зібрання документних ресурсів мають бібліотеки Європи (більше 16 млрд одиниць зберігання), Північної Америки (12 млрд) та Азії (1,5 млрд). При цьому Північна Америка посідає перше місце у світі за кількістю бібліотечних книг, а Європа – за розмірами газетно-журнальних фондів.

Користувачами бібліотек є приблизно 2,5 млрд осіб (це тоді, як населення нашої планети, за оцінками Бюро перепису населення США, становить трохи більше 6,5 млрд людей). За цим показником беззастрешним лідером є Європа – 1,8 млрд відвідувачів,

на другому місці – Азія (215 млн), на третьому – Північна Америка (77 млн). Щорічно бібліотеки здійснюють 1,5 трлн операцій із видачі абонентам книг, журналів, CD тощо. Найбільш завантаженими є бібліотеки Європи (1,1 трлн), Азії (82 млрд) та Північної Америки (66 млрд). Для порівняння: у Південній Америці книги видають 48 млн разів на рік (удесятеро рідше, ніж в Африці).

За даними Інституту статистики ЮНЕСКО, до числа країн з найбільшою кількістю бібліотечних книг на душу населення входять: Грузія (16 335 книг на 1 тис. жителів країни), Монако (9 781), Ліхтенштейн (4 968), Сан-Марино (3 704), Ісландія (2 831), Вірменія (2 295), Естонія (1 714), Люксембург (1 707), Литва (1 601) та Македонія (1 458).

Білорусь посідає 19-те місце (667 книг на 1 тис. жителів країни), Молдова – 21-ше (598), Киргизстан – 22-ге (576), Росія – 26-те (513), Азербайджан – 29-те (467), Казахстан – 41-ше (249), Україна – 55-те (88). Цікаво, що Ізраїль опинився на 28-му місці, Великобританія – на 30-му, Німеччина – на 31-му, Італія – на 42-му, Японія – на 59-му, США – на 92-му. В середньому на 1 тис. жителів Землі припадає 832,5 бібліотечних книг.

Режим доступу:
<http://bibliomaniya.blogspot.com/>

У ЛОНДОНІ ПРОТЕСТУЮТЬ ПРОТИ МАСОВОГО ЗАКРИТТЯ БІБЛІОТЕК

У столиці Великої Британії пройшли протести проти масового закриття бібліотек. Міністру культури цієї країни вручено відповідну петицію з 70 тис. підписів. У ній, зокрема, підкреслюється, що бібліотеки потрібні людям, особливо в період нової економічної кризи. Протестний рух бібліотекарів підтримали відомі в країні письменники, поети, користувачі бібліотек, відвідувачі соціальних мереж.

За минулий рік у країні закрили або мають намір закрити близько 400 книгозбірень. Професійне бібліотечне об'єднання CILIP протягом 2012 р. прогнозує закриття 600 бібліотек.

Спочатку британським бібліотекам урізують бюджет, скорочують години роботи, а потім закривають їх під приводом зменшення кількості відвідувачів. Звільненим бібліотекарям пропонують працювати на громадських засадах, організовуючи видачу

книг у великих магазинах. Подібні «бібліотеки на довірі» вже почали з'являтися: в них не ведеться облік – передбачається, що користувачі самі повернуть прочитані книги. Британські читачі, в т. ч. ті з них, хто давно користується електронними рідерами, не збираються миритися з цим становищем, тим більше, що закриття книгозбірень суперечить прийнятій у Британії програмі підтримки читання. Бібліотеки потрібні дітям, адже, згідно з державною статистикою, у кожній третій британській дитині вдома немає жодної книги.

Режим доступу:
<http://inf.by/library/?cid=820>

Матеріали рубрики підготував **Ю. Ворона**

**УКАЗ
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ**

**«Про відзначення державними нагородами України з нагоди
Дня Соборності та Свободи України»**

(Витяг)

За значний особистий внесок у соціально-економічний, науково-технічний, культурно-освітній розвиток незалежної Української держави, вагомі трудові досягнення, багаторічну сумлінну працю постановляю:

Присвоїти почесні звання

«ЗАСЛУЖЕНИЙ ПРАЦІВНИК КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ»

ЄФІМОВІЙ Ганні Іванівні – провідному бібліотекареві відділу Одеської національної наукової бібліотеки імені М. Горького

КЛИМЕЦЬ Валентині Павлівні – завідувачеві відділу комунального закладу культури «Дніпропетровська обласна бібліотека для дітей»

Президент України

В. ЯНУКОВИЧ

м. Київ

21 січня 2012 року

№ 28/2012

Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/28/2012>

**УКАЗ
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ**

**Про нагородження відзнакою Президента України – ювілейною медаллю
«20 років незалежності України»**

(Витяг)

За вагомі особисті заслуги у державотворчій, соціально-економічній, культурно-освітній діяльності, сумлінне і бездоганне служіння Українському народові та з нагоди Дня Соборності та Свободи України постановляю:

Нагородити відзнакою Президента України – ювілейною медаллю «20 років незалежності України»:

КАПКАЄВУ Ліллю Павлівну – директора комунального закладу «Обласна універсальна наукова бібліотека імені Тараса Шевченка» Черкаської обласної ради

КУЛИК Галину Михайлівну – завідувача Прослянської бібліотеки Нововодолазької централізованої бібліотечної системи, Харківська обл.

ЛУЦЬ Ніну Дмитрівну – директора Хотинської районної централізованої бібліотечної системи, Чернівецька обл.

ФЕТИСОВУ Надію Йосипівну – директора Самбірської районної централізованої бібліотечної системи, Львівська обл.

ЧЕРНЕНКО Людмилу Олександрівну – завідувача Малинської міської дитячої бібліотеки, Житомирська обл.

Президент України

В. ЯНУКОВИЧ

м. Київ

27 січня 2012 року

№ 27/2012

Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/27/2012>